

FÜREDI HISTÓRIA

HELYTÖRTÉNETI FOLYÓIRAT

XXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM 71.

2024.

*Protiwinsky Ferenc: Villax János Ferdinánd 1784–1857 ciszterci szerzetes, zirci apát
– másolat egy korábbi festményről vagy festmény alapján*

(magántulajdon)

PROTIWINSKY FERENC
(1884 – 1947)
festőművész

EMLÉKKIÁLLÍTÁSA

BALATONFÜREDEN
A JÓKAI EMLÉKMÚZEUMBAN
2004. július 30-tól szeptember 5-ig,
hétfő kivételével naponta
10 – 18 óráig
A belépés díjtalan !

*Protiwinsky Ferenc halála utáni első retrospektív balatonfüredi kiállításának plakátja
(HTGY tulajdona)*

PROTIWINSKY FERENC
FÜREDI ARCOK

Kamara-kiállítás a festőművész születésének
130. évfordulója alkalmából.

Városi Helytörténeti Gyűjtemény és Kiállítóhely
Balatonfüred Blaha Lujza utca 3.
Információ: +36-(87)-580-041 | www.furedkult.hu

*A 2014-es portréképeket bemutató Protiwinsky
kamara kiállítás plakátja
(szerző tulajdona)*

A FESTŐ SZÜLŐFALUJA
A LEGYŐ SZÜRGÖLVÉNIA

A régi Balatonfüred Protiwinsky Ferenc képein

Kamara-kiállítás a festőművész halálának
70. évfordulója alkalmából.

Városi Helytörténeti Gyűjtemény és Kiállítóhely
Balatonfüred, Blaha Lujza utca 3.
Megtekinthető: 2017. június 24-től 2017. szeptember 3-ig.
Információ: +36-(87)-580-041 | www.furedkult.hu

*Protiwinsky tájképei a helyszínek mai fotóival
kiegészített kamara kiállításának plakátja
(szerző tulajdona)*

TARTALOM

KÖZLEMÉNYEK

Csizmazia Darab József:

EGY MAGYAR MŰTEREM MÜNCHENBEN 3

PROTWINSKY FERENC FESTŐMŰVÉSZ ÉS AKI „VISSZAPERELTE ŐT A MÉLTATLAN FELEDÉSTŐL” 6

Káldy Mária:

VISSZAEMLEKEZÉS ÉDESAPÁMRA, KÁLDY FERENC ÉPÍTÉSZMÉRNÖK-ÉPÍTŐMESTERRE 13

Hudi József:

SZÉCHENYI EMLÉKEZETE 31

Nárai Zoltán:

A HA2KRQ HÍVÓJELŰ, AMATŐR RÁDIÓÁLLOMÁS, BALATONFÜRED, TÖRTÉNETE 34

Tóth-Bencze Tamás:

HAJÓS ÜNNEPEK 35

FÜREDI HISTÓRIA
helytörténeti folyóirat

XXIV. évfolyam 4. szám 71. 2024.

Alapítva: 2001-ben

Felelős szerkesztő:
BAÁN BEÁTA

Szerkesztő bizottság:
BÉRESI ÁKOS,
P. MIKLÓS TAMÁS,
Dr. SZÚTS ISTVÁN GERGELY,
TÓTH-BENCZE TAMÁS

Nyomdai előkészítés:
TÓTH-BENCZE TAMÁS

Kiadja
a Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület

Felelős kiadó:
TAKÁCS MIKLÓS
elnök

A folyóirat
Balatonfüred Város Önkormányzata
támogatásával jelent meg.

A pecsényomat rekonstrukciója
PÁLFFY KÁROLY
grafikusművész munkája.

Ára: 1000 Ft

A folyóiratot az egyesületi tagok
tagilletményként kapják.

Megjelenik évenként háromszor:
április, július, december

Szerkesztőség:
E-mail cím: furedihistoria@gmail.com

Nyomda:
OOKPress, Veszprém
Felelős vezető: SZATHMÁRY ATTILA

ISSN 1587-9399

E számunk szerzői:

Csizmazia Darab József, üzemmérnök,
Budapest

Hudi József, levéltáros – történész,
Pápa – Veszprém

Káldy Mária, múzeumi főtanácsadó,
Budapest – Balatonfüred

Nárai Zoltán, nyugdíjas,
Csopak

Tóth-Bencze Tamás, könyvtáros,
Eplény

A folyóirat kapható:

Balatonfüreden, a Lipták Gábor Városi Könyvtárban,
a Grafít Papír-Írószer-Nyomtatvány Boltban
(Köztársaság utca 18.),
a Zsidó Kiválóságok Házában
(Bajcsy-Zsilinszky u. 32.),
a Tourinform Irodában (Huray villa, Blaha Lujza u. 2.),
a Vaszary Galériában (Honvéd u. 2-4.),
a Jókai Mór Emlékházban (Honvéd u.1.),
a Vitorlázeumban (Vitorlás tér 1.),
a ModerMűtárban [MOMÜ] (Blaha Lujza utca 3-5.),
az Arácsi Népházban (Lóczy Lajos utca 62.) és
a Bodorka – Balatoni Vízivilág Látogatóközpontban
(Tagore sétány).

Köszönjük a szerzőknek, alkotóknak, hogy tiszteletdíjukról lemondtak, és ezzel támogatták a folyóirat megjelenését.

A folyóirat korábbi számai – az utolsó néhány szám kivételével – pdf formátumban letölthetők a <http://www.historia-bfured.hu/f%3C%BCredi-hist%3C%B3ria,14.html> oldalról, illetve az egyes számok tartalomjegyzéke alatt található link segítségével. Továbbá elérhetők még a <http://epa.oszk.hu/04100/04165> linken is.

A következő számhoz a kéziratok leadásának határideje: 2025. január 15.

Kérjük, hogy a kéziratokat „Word”-ben szíveskedjenek leadni, illetve azt, hogy az illusztrációnak szánt, leadott képek minimum 300 DPI felbontásak legyenek.

CSIZMAZIA DARAB JÓZSEF

EGY MAGYAR MÜTEREM MÜNCHENBEN

Protiwinsky Ferenc festőművésszel kapcsolatosan az egyik évforduló kergeti a másikat. Idén születésének 140-ik évfordulójáról emlékezünk, és már közelít a következő fontos dátum is, hiszen jövőre, 2025-ben lesz 90 éve, hogy megfestette a Piros templomban a keresztút képeit. Z. Karkovány Judit 2000-től egészen a 2021-ben bekövetkezett haláláig kutatta Protiwinsky Ferenc életét és munkásságát. Igyekezett minél több alkotását felkutatni. Kutatómunkája igen izgalmas volt, mert az újabb és újabb felszínre került adatok volt, hogy átirták a korábbi információkat. Z. Karkovány Judit halála óta nem került elő lényeges, fontos adat, és ő korábban folyamatosan már mindent publikált Protiwinsky Ferencel kapcsolatban a Füredi História lapszámaiban. Most azonban találtam egy közel 100 éves tudósítást a festőről, amit 1925-ben készítettek vele még müncheni műtermében. A „Nép” című, a szervezett keresztényszocialista munkásság politikai napilapjának „Színház és Művészet” rovata közölte az újság müncheni tudósítójának érdekes beszámolóját,¹ melynek közreadásával egy kicsit mégis új információkkal szolgálhatunk az évfordulós megemlékezésünkhöz.

„MÜNCHENI MAGYAR MÜTEREMBEN (Protiwinsky Ferenc műtermében)

Az ember nem tud eléggé csodálkozni azon, milyen gyorsan felejtik el bizonyos magyarok anyanyelvüket. Nemcsak liberális, hanem keresztény magyarok, és ha véletlenül külföldre szakadnak, nem szeretnek magyarul beszélni, kerülik a magyarokat. Igaz, sokszor okkal és joggal, mert külföldre vagy a java, vagy pedig a salakja kerül a magyarságnak. Kalandorok, világkörüli utazók, álbárók, akik persze, kivétel nélkül, az éneklő magyarok fajtájából valók. Protiwinsky Ferenc, balatonfüredi gyerek, tizenöt éve lakik Münchenben, ahol már a háború előtt kedvelt embere volt a bajor királyi háznak. Antik fametszetek alapján ő készítette az udvarnak a wittelsbachi² ősök pasteli³ arcképsorozatát, amely nem csekély kitiüntetés magyar ember számára éppen itt, a bajor fővárosban, a művészet középpontjában, ahol nem kevesebb, mint 2400 festőművész él, fest és álmodik ...

Élvezettel hallgattam ennek a dunántúli, tősgyökeres, magyar művésznek magyar beszédét. Olyan tiszta, melodikus, mintha a kék Balaton tája, a somogyi part bánatos bükkfa erdeiből hangzanék. Tizenöt esztendő után is teljes tisztasággal beszél a somogyi tájszólást.⁴ Magyarsága olyan, mint a feltöretlen alföldi ugar, amelyből mély szántás után bő áldás fakad. Sok, sok magyarral találkoztam már húsz esztendei külföldi tartózkodásom alatt, de ilyen zamatos magyar szót, egytől sem hallottam. De gyönyörű is a magyar nyelv, ha olyan tiszta, mint Protiwinsky Ferencé, azé az ős lengyel nemesi famíliából származó festőművészé, akinek nyelvért nem fertőzte meg Pest zsargonjával. Mást is örözött

meg Protiwinsky Ferenc magyarságából a messze idegenben. Hiába vándorolta be Európát, Brüsszel, Párizs, London, Velence, München nem irtotta ki belőle a magyar vendégszeretetet. Műtermében alig tud az ember szabadulni a sok nőgatástól.

Legszívesebben mindenét odaadná, boldog, hogy magyar honfitárssal lehet együtt. Ama kevés magyar piktorok közé tartozik, akik nem panaszkodnak. Volt idő, amikor nagyon vagyonos volt. Az ő pénzét, vagyonát is megette az infláció, de azért most is megél úri módon, képeit szívesen vásárolják Hollandiában, Angliában. Megható a vendégszeretete. Kétfajta likőrből is kínál. Almáriumából kikerülnek a finom havanna szivarok, az egyiptomi cigaretták és mikor mondom, hogy én bizony csak pipából élvezem a dohányt, előrukkol igazi szűz török dohánylevelekkel. Olyan szép aranyárgák, illatosak, hogy lehetetlenség ellenállni. Még a táskámba is dug egy csomót. „Nem azért vagyunk honfitársak, vagy mi a csoda.” A java azonban csak ezután jön.

Protiwinsky képei

Egy öreg néni ráncos, színes portréja szökik szemembe. Ez az ő „öregasszony feje”, amellyel Berlinben, Lipcsében, Drezdában kitiüntetések, érmekeket nyert. Valóban nagyszerű munka. Azután sorra jönnek többi képei: „Az utolsó lovag kivonulása”, a mester saját találmányú módszerrel preparált pasztellszínekkel, francia pasztellpapírra festett gyönyörű képe. A pasztellszínnek kellemesebben, üdébben, frissebben hatnak, mint az olaj. A lány-

tónusú színek élénkebbé, közvetlenebbé teszik az alapokat. Minden kompozíciójához külön-külön vázlatokat készít. Úgy dolgozik, mint a régi mesterek, akik minden képet először skizzeken⁵ próbálták ki. Meglátszik, hogy Protiwinsky sokat foglalkozik Rubensszel, Van Dykkel, Rembrandttal. Mocsaras tájon festett „Nyírfa tájképe“ olyan hangulatosan varázsolja elő az ősz, hogy nehéz búcsút venni tőle. A nyárvégi napsugarak bearanyozzák nyírfáit és érezni a levegőt a képen.

Változatosság igazán nem hiányzik itt. A rokokó-korabeli „Utolsó lovag“ a „Nyírfa tájkép“ mellett ott pompázik a Berchtesgaden melletti „Königssee“ sötétkék vizével. Az Alpok üde zöldessége és a hegyormok lilás fehérje olyan hűségesen tükrözteti vissza a tájat, mint ahogy a tihanyi echo a hangot visszaadja. Egy másik alpesi tó tájképe szintén bizonyítja, hogy Protiwinsky alapos. Balaton-vidék fia mily nagyon szereti a bajor Alpokat, mennyire el tud mélyedni az alpesi tavak titokzatosan szép színeiben. Képein a széles vonal uralkodik, de mindamellert az antik színek kerülnek érvényre, öreg mesterekre emlékeztető technikát árul el „Leichstätteni nyírfatáj“⁶ című nagy vászna. A prágai „Karlsbrücke“⁷ című téli hangulatképe mellett az ember a fantáziája megerőltetése nélkül képzelel el Prága ódon építészeti remekeit. A „Chiemsee“ és a „Starnbergi tó“ című képei új oldalról mutatják be Protiwinsky művészetét. Itt már megérzi az ember, hogy tó partján nevelkedett művész alkotása, akinek a víz az eleme, aki ismeri a víz színváltozásának titkait.

Az „Alpesi menház“ a levegős színeivel, ha sokáig nézzük ezt a képet, felüdülnünk, mintha fáradt túra után kinyújtott testtel feküdnénk az Alpok több ezer méter magas gerincén és élveznénk a romlatlan, tiszta, virágillatos hegyi levegőt.

A Quarnerón⁸ festett „Estéli hangulata“ már a délvidék andalító levegőjét árasztja. Feltűnően szépek templomi képei. „Mária menybemenetele“, „Mária imádása“, „Krisztus a keresztfán“ című vásznai ismét a régi mesterekre emlékeztetnek. Rubens színei, amelyektől nem tud szabadulni. Ezek a kompozíciók igazi művészre vallanak és rajzban, színben, felfogásban egyaránt elsőrangúak. Érdekesekek templomi freskói „Az imádás“, „A dicsőítés“, „Hódolás Máriához“. Mily gyönyörűek volnának ezek a freskók a most épülő zalaegerszegi új templom boltozatán.⁹ Kár, hogy csak vázlatok, álmok, amelyek ki tudja, megvalósulnak-e valaha, pedig bűn lenne otffelejteni őket a művész műtermében.

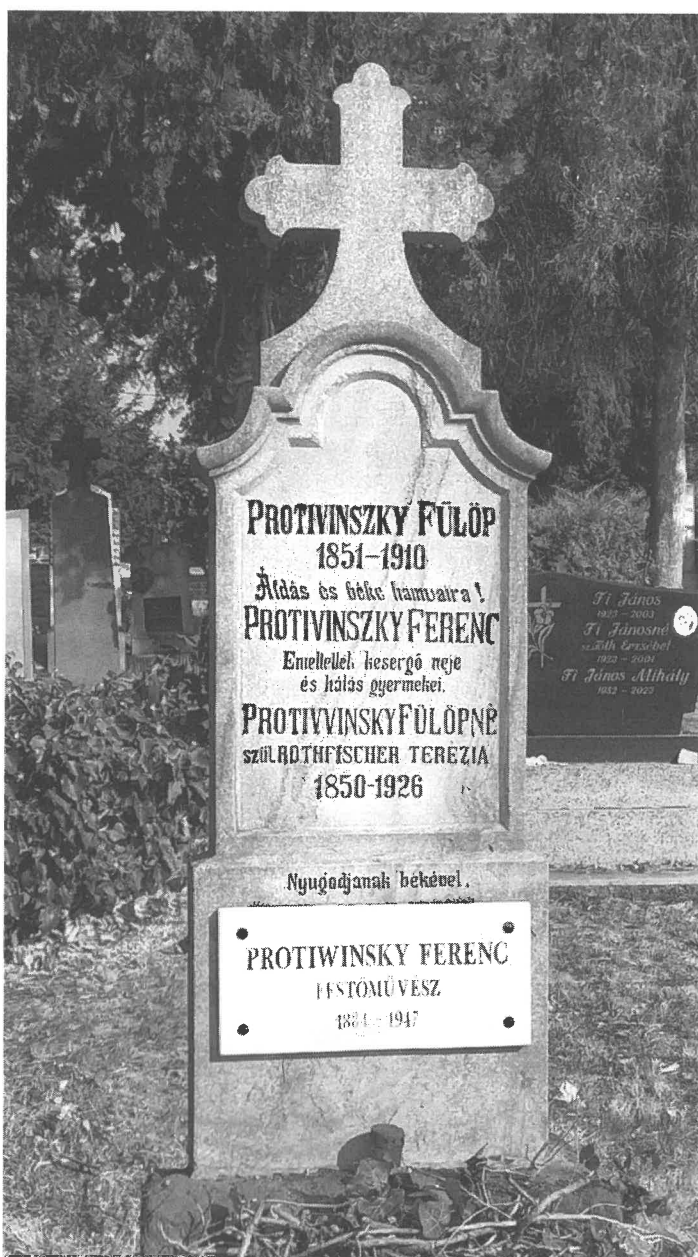
Ezt az egynéhány művét soroltam fel a művésznek. Számptalan képen örököttete meg hazáját, Balatonfüredet, hogy csak egyet említsek, a „Balatonfüredi processzió“¹⁰ című pasztellképét, amelyet nem lehet eléggé nézni. Midőn elhagytam műtermet, arra gondoltam, mi lett volna Protiwinsky magyarságából, ha München helyett Pestre szakadt volna.”

Protiwinsky Ferenc balatonfüredi műtermében, 1935-ben, dr. Csizmazia Darab József felvétele

Jegyzetek:

1. „A Nép”, 1925. július 10., 4. p.
2. Wittelsbach: Bajor uralkodóház a XI. századtól egészen az első világháború végéig. Az utolsó uralkodó, III. Lajos bajor király Magyarországon, Sárváron hunyt el 1921. október 18-án.
3. Pasteli: Pasztell, mely átmenet a rajz és a festészet között. A festékszemcsék a papíron kötőanyag nélkül, kizárólag a felület bolyhossága, érdessége révén tapadnak meg.
4. Teljesen érthetetlen, hogy Protiwinsky Füreden, azaz annak idején Zalában miért beszélt volna somogyi tájszó-
lásban
5. Die Skizze (német): vázlatrajz
6. Leichstätteni: valójában Laichstätt nevű község Bajorország keleti határán, mely ma már Cham város része
7. Karlsbrücke: a híres prágai Károly-híd, mely a XIV. században épült és nevét IV. Károly német-római császárról kapta
8. Quarnero: Kvarner, azaz az Adriai-tenger része, amely az Isztriai-félsziget, a szárazföld és számos kisebb-nagyobb sziget között helyezkedik el
9. A cikk megjelenése előtt egy hónappal kezdték el építeni Mindszenty József bíboros megrendelésére a Jézus Szíve ferences templomot Zalaegerszezen.
10. Processzió: egyházi körmenet

A Protiwinsky család sírja a balatonfüredi katolikus temetőben, napjainkban

(szerző felvétele)

CSIZMAZIA DARAB JÓZSEF

PROTIWINSKY FERENC FESTŐMŰVÉSZ ÉS AKI „VISSZAPERELTE ŐT A MÉLTATLAN FELEDÉSTŐL”¹

Idén emlékeztünk meg Protiwinsky Ferenc festőművész (1884, Balatonfüred – 1947, Balatonfüred), vagy, ahogy Füreden annak idején nevezték, a „Maestro” születésének 140-ik évfordulójáról. Ha Protiwinsky Ferenc születésnapjáról beszélünk, akkor nyugodtan elmondhatjuk, hogy neki kettő születésnapja is volt, hiszen Z. Karkovány Judit áldozatos munkájának köszönhetően a szinte teljes ismeretlenségből született újjá egész életútja és művei 2000-ben a Balatonfürediek és a szélesebb művészetet szerető nagyközönség számára. Így azután nem lehet a festőművészről úgy megemlékezni, hogy egyúttal Z. Karkovány Juditról, a budapesti Fazekas Mihály Gimnázium vezető magyar nyelv és irodalom tanáráról, a Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület lelkes tagjáról és az ő hosszú éveken át folytatott munkásságáról meg ne emlékeznénk.

2000 nyarán a Z. Karkovány házaspár hosszabb időt Balatonfüreden töltött. Ebben az esztendőben volt az a bizonyos mindent elindító kiállítás Tihanyban, a bencés apátság megújított galériájában. A galéria legelső kiállítását „Balatoni táj – balatoni ecsettel” címmel rendezték, amelyet végignézve Z. Karkovány Judit rácsodálkozott, hogy egy ilyen színvonalas kiállításon miért nem látható legalább egy Protiwinsky Ferenc által festett tájkép. Emlékezett, hogy gyerekkorában még sokan ismerték a kiváló festőművész munkásságát Balatonfüreden. Ugyanakkor családjukban dédszülei is őriztek három festményt tőle otthonuk falán. Arról nem is beszélve, hogy a mester előszeretettel festett tihanyi tájképeket, melyeken a bencés apátság is felbukkant. Felocsúdvá ebből a meglepetésből azonnal munkához látott és a 2001-ben meginduló Füredi História 1-2. dupla számában rögtön cikket közölt a festőről, amelyet azután 2002. év 3. számában, majd a 2003-ban megjelenő 4. számában lévő írásai követtek. Ahogy haladt előre saját kutatómunkájával, és ahogy látókörébe került egy újabb Protiwinsky kép, rögtön tollat ragadott és közreadta az újdonságokat. (História 2007. 8. szám, História 2009. 2. szám, História 2013. 3. szám, História 2014. 2. szám) De nem csak Balatonfüreden publikált, hanem más folyóiratokban is jelentetett meg cikket Protiwinskyról.²

Fontosnak tartotta, hogy a mai ismereteink alapján többségében magántulajdonban lévő festményeket a nagyközönség is megismerhesse. Elek Miklós segítségével módszeresen végigjárta a régi füredi családokat Protiwinsky képek után érdeklődve és ebből az előzetes állományfelmérésből sikerült az első „újkori” kiállítást megszervezni a Jókai Mór Emlékházban, hiszen Protiwinskynek már életében számos alkalommal több képét kiállították Budapesten, vagy Münchenben. Anno voltak egyéni kiállításai is, Balatonfüreden elsősorban az Erzsébet Szanatóriumban³. A 2004-es első kiállításra 20 képet sikerült össze-

gyűjteni. Már az egy hónapos kiállítás ideje alatt is jelentkeztek nála tulajdonosok, hogy nekik is van otthon a festőtől képük, ami egyúttal új lendületet is adott Z. Karkovány Judit kutatómunkájának. A kiállítás először ugyan a húsz képpel indult, de a nyitvatartási idő alatt előkerült képeknek egyszerűen helyet szorítottak a Jókai Mór Emlékház verandájának falán, hogy azok is elférjenek és minden kép együtt legyen megtekinthető. A kiállítást dr. Ács Annával úgy szervezték, hogy az 2004 nyarán több mint öt hétig megtekinthető legyen és minél több emberhez eljuthasson az üzenet: Keressük, várjuk Protiwinsky Ferenc műveit!

Z. Karkovány Judit és férje 2004. július 30-án, Balatonfüreden, a Jókai Mór Emlékházban, a kiállítás megnyitóján
(Zoltai Péter felvétele)

Z. Karkovány Judit dedikál 2005 június 3-án a Blaha villa teraszán Petrőcz Lászlónénak,
a háttérben Németh Ákosné

(Zoltai Péter felvétele)

2005-ben a munkája fordulóponthoz érkezett, amikor úgy érezte, hogy az addig összegyűjtött adatokból már körvonalazódik Protiwinsky Ferenc élete és munkássága. Ekkor a Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadásában megjelentette a mester életéről szóló monográfiáját számos színes reprodukcióval az alkotásokról.⁴ A könyv bemutatójára az Ünnepi Könyvhét keretében 2005. június 3-án került sor a Blaha étterem teraszán. Nagy volt az érdeklődés a könyv iránt, hiszen visszakerült a közbeszédbe, hogy Balatonfürednek van saját nagy múlttal rendelkező festőművésze. Dr. Bóka István polgármester a kiadvány előszavában így fogalmazott:

„Úgy érzem, nem járok messze az igazságtól, ha azt feltételezem, hogy a 2004. július 30-án megnyílt emlékkiállításán nem én voltam az egyetlen, aki ott látott először eredeti Protiwinsky festményt. Örömmel fedeztem fel a képeken az ismerős tájakat, a Kerekedi öblöt, a csopaki keresztet, a tihanyi apátságot, a füredi falut templomaival.”⁵

Brázay Zoltán iparmágnás, aki Baradlai Jenő 1935-ben bekövetkezett halála után⁶ annak Bala-

tonarácsi birtokát megvásárolta és az ott álló villa helyére felépítette saját nyaralóját, amit Füreden „Brázay villa” néven ismertek. Az épületet 1948-ban államosították és hosszú ideig pártüdülőként funkcionált. 2008-ban ugyan már üresen és lezárva, de még állt a „Brázay villa”, ahova a II. világháború előtt Brázay Zoltán tulajdonos kérésére az épület lépcsőfordulójában Protiwinsky Ferenc egy nagyméretű secco-t⁷ készített. Ezen a képen a reformkori Balatonfüredet elevenítette meg. A lépcsőházban közlekedők nem csak mind a jellegzetes épületeket, a Kerek-templomot, Blaha Lujza nyaralóját, a nyári színházat a Kiserdőben valamint a korabeli fürdőélet jeleneteit láthatták, hanem korhű öltözetben voltak az ábrázolt személyek is.⁸

Z. Karkovány Judit 2008-ben engedélyt kért és kapott az önkormányzattól a lezárt területre való belépésre, illetve, hogy egy szakavatott restaurátor segítségével megvizsgálhassák, hogy az elhagyott „pártüdülő” lépcsőfordulójában a falfestés mögött megtalálható-e még a Protiwinsky Ferenc által festett secco. Az épület bejárására április 1-én került sor és azon Elek Miklós is részt vett. De a fal

vizsgálata minden eredmény nélkül zárult, mert semmi festményre utaló nyomot sem találtak. Az is felmerült közben, hogy esetleg az alkotás elé gondos kezek védőfalat húzhattak és azt újravakolták, hogy a képet megmentésük. Sajnos azonban ez a teória sem igazolódott. Mostanra viszont már az egész épületet elbontották, így csak a kortársak uta-

lásai tudósítanak az egykori Protiwinsky műről. Valójában maga a festési technika is okozhatta az alkotás pusztulását, hiszen a secco estében a festékek pigmentjei csak a száraz falfelületen vannak megtapadva, míg a freskó esetében a festék beivódik a nedves falfelületbe és így az sokkal tartósabb lesz.

Munkában a múzeológus-restaurátor 2008. április 1-jén a „Brázay villában”

(Zoltai Péter felvétele)

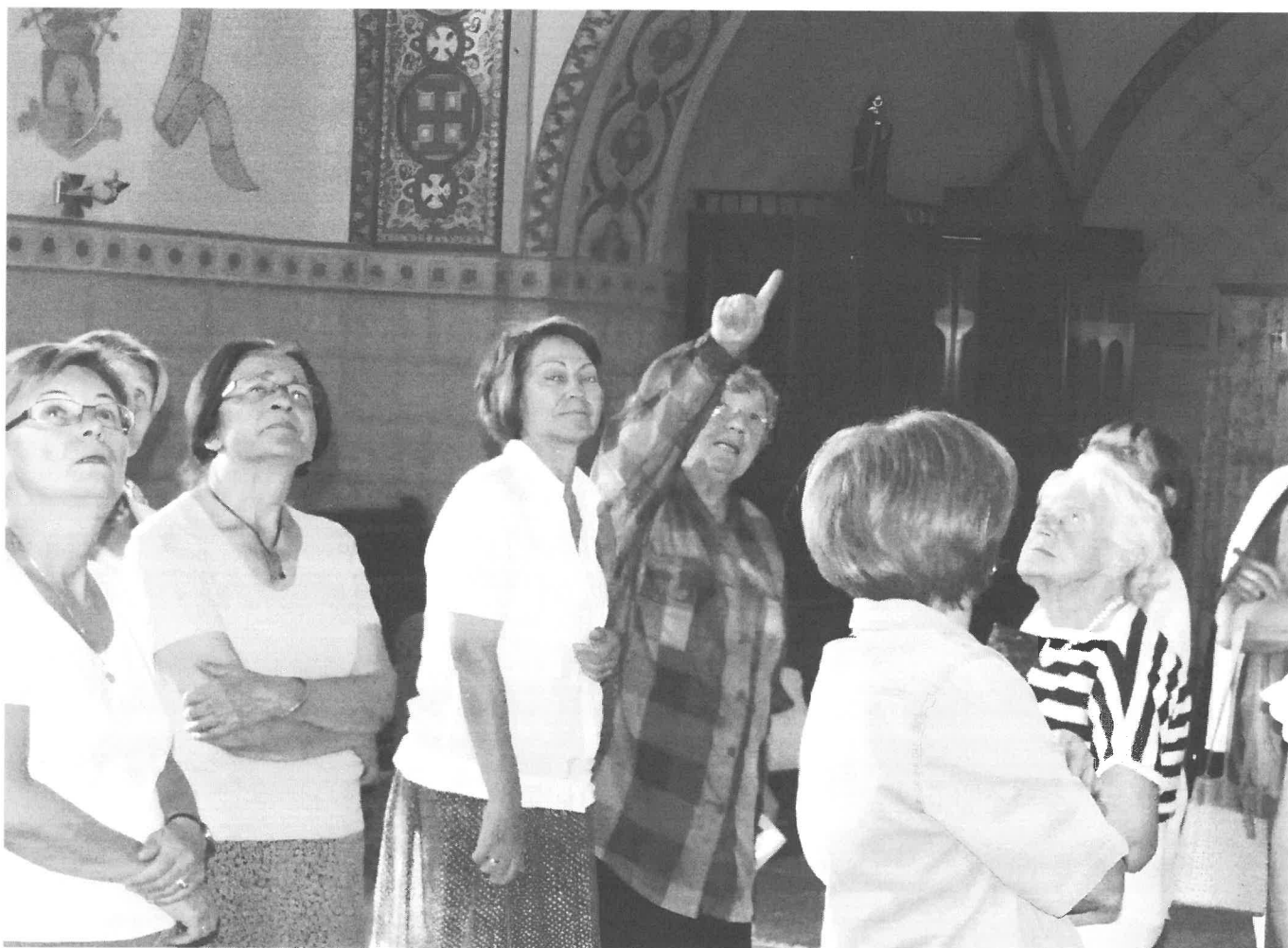
2009 augusztus elején, Z. Karkovány Judit Protiwinsky Ferenc születésének 125. évfordulója alkalmából megemlékezést szervezett a balatonfüredi Lipták Gábor Városi Könyvtárban. Előadásában áttekintést adott kutatásainak aktuális helyzetéről és levetítette az addig fellelt Protiwinsky képeket. Meg volt győződve, hogy:

„Van néhány olyan kép, ami holtbiztos, hogy itt Füred, Veszprém környékén bujkál”⁹

Ahogy már korábban is mindig, most is felhívta a hallgatóság figyelmét, hogy mindenki nézzen szét otthon a saját kis gyűjteményében, és ha Protiwinsky képet talál, jelentkezzen a Helytörténeti Egyesületnél. A rendezvény a Protiwinsky családnak, a Bajcsy-Zsilinszky utcai katolikus temetőben

lévő sírjánál történő koszorúzással ért véget.

Z. Karkovány Judit megszervezte, hogy Protiwinsky Ferenc által a füredi Piros-templom számára 1935 tavaszára elkészült 14 darab, a keresztutat ábrázoló festményéről jó minőségű fényképfelvételek készüljenek. A templom ablakközei szinte kínálkoztak a keresztút képeinek. Gyűrű Géza pápai prelátussal, általános érseki helynökkel, Balatonfüred plébánosával együttműködve 2011. szeptember 17-én közös előadást szerveztek a képek keletkezéséről, Protiwinsky Ferenc egyházi témájú festészetéről, illetve az egyes festményeket külön-külön is elemezték. Magukról a keresztút képeiről azonban már 2003-ban cikket jelentetett meg a Füredi Hírtörténeti Társaságban.

*Protiwinsky 1935 tavaszán elkészült keresztútjának bemutatása a Piros templomban 2011. szeptember 17-én
(Zoltai Péter felvétele)*

2014-ben 14 év kutatómunka után Z. Karkovány Judit így nyilatkozott a Füred TV-nek:

„Protiwinsky sokkal nagyobb festő volt, mint amit akár én gondoltam 14 évvel ezelőtt. Egy művész, akinek két világháború töri ketté a karrierjét. Éppen fiatal kezdő Münchenben, amikor az I. világháborúba haza kell jönnie, és katonának bevonulni. És 1935-ben a „Hitlerei” elől jön haza Balatonfüredre, ahol az első 5-6 évben van secco a Brázay villában, vannak keresztúti képek a Piros templomban és vannak arckép megrendelések. De mire jön megint a háború, mire ideér a háború, akkor már csak az éhenhalás van.”¹⁰

Mivel a festőről szóló könyv megjelenése utáni időben több új kép is felbukkant, viszont nem adódott lehetőség egy újabb gyűjteményes kiállításra, Z. Karkovány Judit úgy gondolta, hogy a festő születésének 130. évfordulójának közeledtével egy kisebb tematikus kiállítással mégis meg kellene emlékezni az évfordulóról. Köztudomásúan kiemelkedő Protiwinsky Ferenc portréfestésze-

te, így a kiállítás tematikája az arcképekre esett. Ezért a nagyobb méretű, füredi vagy Füred környéki személyek arcképeiből nyílt kamara kiállítás a Városi Helytörténeti Gyűjtemény akkori kiállítótermében, a Blaha utcában. A kiállítás megvalósításáról Z. Karkovány Judit így összegezte gondolatait:

„Az első Protiwinsky kiállítást a művész születésének 120. évfordulója alkalmából a Jókai Múzeum veranda-helyiségében rendezték meg a Helytörténeti Gyűjtemény munkatársai. Kezdetben nem lehetett tudni, kinek a tulajdonában milyen képek találhatóak, minden festmény előbukkanása örömet jelentett, s külön örömet, hogy a fürediek az első kérő szóra, szívesen adták kölcsön a képeket. A megnyitáskor négy portré került a falra, de amikor előbukkant egy ötödik is, boldogan szorítottunk neki helyet a többi között. Azóta is újabb és újabb arcképek kerülnek elő. A mostani „kamara kiállítás” a száz évvel ezelőtti Füred nyolc jeles személyisége látható.”¹¹

Z. Karkovány Judit kiállítás megnyitó beszéde 2014. augusztus 3-án

(szerző felvétele)

És itt kell most említést tenni egy nemrégiben frissen felbukkant kilencedik Protiwinsky portréről, amelyik Villax János Ferdinánd magyar ciszterci szerzetest, zirci apátot ábrázolja. Van azonban a képpel kapcsolatban három de. Az eddig ismert portrék és azok, amelyekről csak tudomásunk van, de nem ismerjük jelenlegi fellelhetőségüket mind füredi, vagy Füredhez kapcsolódó személyeket ábrázolnak. Zirc azonban földrajzilag messzebb van, de Protiwinsky Ferenchez Villax János Ferdinánd mégis közel került, mert édesanyján, Protiwinsky Fülöpnén, született Rothfischer Terézén (1850-1926) keresztül az apát távoli rokona volt. A másik de, azonban az, hogy ez a kép nem egy őáltala festett portré kép, hanem feltehetőleg egy a XIX. századi ismeretlen festő festménye alapján készülhetett, melyet a zirci apátságban őriznek. A különbözőség a többi portrétól az ecsetkezelésben, az arc elhelyezkedésében és kidolgozottságában azonnal szembeütő. Az apát nem is állhatott modellt Protiwinsky Ferencnek, hiszen 1784 és 1857 között élt. A harmadik de, pedig az a furcsaság, hogy bár az írásmód teljesen megegyezik a többi Protiwinsky kép szignójával

az aláírás ezen a képen szokatlanul „Protivinszky”, amire jelenleg nincs magyarázat. Igaz ugyan, hogy a paloznaki katolikus plébánián lévő születési anyakönyvben¹² is így szerepel a festő, valamint a füredi temetőben lévő családi síron is ez a másik írásmód látható édesapja Protivinszky Fülöp feliratán. Amikor annak idején, 1909-ben beiratkozott Münchenben az akadémiára már Franz Protiwinsky néven szerepelt az akadémia törzskönyvében¹³. Viszont a másik írásmód (v-vel, sz-szel) más festményeken eddig még nem fordult elő.

A 2017-es kamara kiállítás Protiwinsky Ferenc halálának 70. évfordulója alkalmából került megrendezésre. Ez volt az utolsó, amit Z. Karkovány Judit, mint kurátor szervezett a Balatonfüred Városi Helytörténeti Gyűjtemény Blaha utcai épületének első emeleti kiállítóhelyiségében. 2017. június 24-én, a kiállítás megnyitóján, a tárlat koncepciójáról így vallott:

„Egyik rossz pillanatomban, amikor 17 év óta próbálok Protiwinskyt helyretenni Balatonfüreden, egyszer azt mondtam magamban, hogy tulajdonképpen olyan címen kellene nekem róla írnom, hogy: ISMERETLEN FESTŐ – LÁTHATATLAN

KÉPEI. Mert ismeretlen, vagy majdnem ismeretlen volt a festő és nagyon-nagyon nehezen kerültek, kerülnek elő a képei. Ezen a kiállításon egy kivétellel csak azokat a képeit válogattuk ki, amelyek valóban arról szólnak, hogy szülőfalum Balatonfüred. Tehát sok más kép is van már, jobb képek, nagyobb képek, mindenféle van. Ehhez a címhez azonban ezeket kellett kiválogatni. Egyébként Protiwinsky Ferencnek ez a harmadik kiállítása Balatonfüreden. ... Mondom, hogy az összeválogatás célja az volt: szülőfalum Balatonfüred. Akkor még bőven község, tehát szó nincs Balatonfüred városról.”¹⁴

Protiwinsky Ferenc Csopektől Örvényesig festette a füredi és a Balatonfüred környéki tájakat. A

kiállításon ekkor élete utolsó szakaszában festett tájképeit láthattuk, méghozzá egy olyan különleges elrendezésben, hogy az eredeti festmények mellett vagy alatt ugyanaz a tájrészlet jelent meg mai fotográfián. Így az eredeti festmények helyszínei jobban beazonosíthatóvá váltak a látogatók számára. A képek bensőséges hangulatáról Z. Karkovány Judit a megnyitón így fogalmazott:

„Neki ez a szülőfaluja, a gyerekkora, a testvérei, a barátai. Senki úgy nem festette, legalábbis én nem ismerek olyan balatoni képeket, ahol ez mind benne lenne: Igen tudom, hogy merre mennek, kik mennek az úton, mindent ismerek, ez a szülőföldem.”¹⁵

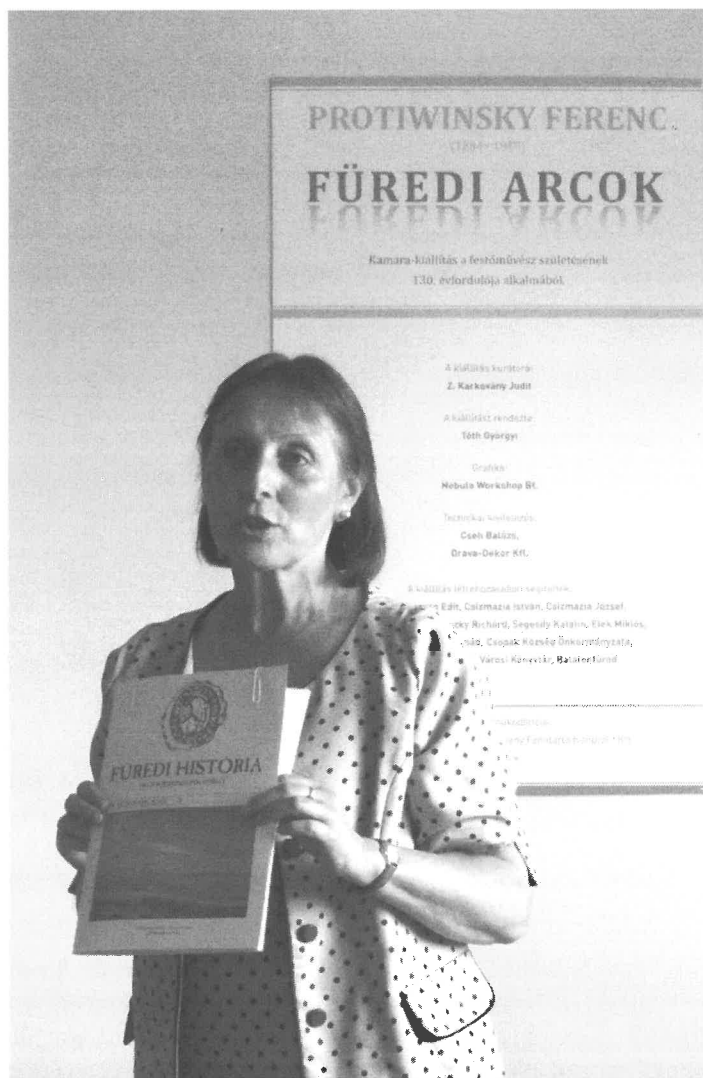
Z. Karkovány Judit kurátor interjút ad a Füred TV-nek 2017. június 24-én a Protiwinsky kiállítás megnyitóján (szerző felvétele)

Amikor Z. Karkovány Judittal 2021-ben bekövetkezett halála előtt¹⁶ utoljára beszélgettem és persze Protiwinsky akkor is szóba került, arról beszélt nekem, hogy annyi kép és adat került elő a 2005-ben megjelentetett könyve óta, hogy most már igazán időszerű lenne a Protiwinsky élete és munkássága 2.0 kötet kiadása. Sajnos váratlan

halála ezt a tervét keresztülhúzta, de állhatatos gyűjtő és publikációs munkái velünk vannak és munkásságának emlékéért tisztelettel megőrizzük. Egyúttal köszönettel tartozom fiának, Zoltai Péternek, aki sokban segítette munkámat és akivel idén együtt terjesztettük fel Protiwinsky Ferenc munkásságát a Balatonfüredi Értéktárba.

Jegyzetek:

1. „Füredi História” – I. évf. 1–2. sz.: 2001. december, 23. p.
2. „Magyar Napló” 2015, december, 31–34. p.
3. Ma Balatonfüredi Állami Szívkórház
4. Z. Karkovány Judit: Protiwinsky Ferenc balatonfüredi festőművész, Balatonfüred Városért Közalapítvány 2005.
5. Z. Karkovány Judit: Protiwinsky Ferenc balatonfüredi festőművész, 2005, 3. p.
6. Z. Karkovány Judit: 150 éve született Baradlai Jenő, „Füredi História”, 2016. 3. szám., 26–28 p.
7. secco avagy szekkó: Falfestési technika, amelynél a freskóval ellentétben a művész nem nedves, hanem száraz falfelületen alakítja ki az elgondolt képet.
8. Z. Karkovány Judit: Protiwinsky Ferenc balatonfüredi festőművész, 2005, 35. p.
9. Elhangzott 2009. augusztus 5-én, a Helytörténeti Egyesület rendezvényén
10. Füred TV: Interjú Z. Karkovány Judittal 2014. augusztus 3-án a Városi Múzeumban (szerkesztő Csorba Kata)
11. „Füredi História”, 2014/2. szám, 19. p.
12. Paloznaki anyakönyv, 1884 július, 51. oldal 32. tétel (Tóth-Bencze Tamás kutatása)
13. Matrikelbücher der Akademie der Bildenden Künste München, Band 3., 1884–1920, 3729-es sorszám alatt (1909. október 6-án iktatva)
14. Z. Karkovány Judit kurátor megnyitó beszéde 2017. június 24-én (szerző felvétele)
15. Füred TV: Interjú Z. Karkovány Judittal 2017. június 24-én a Városi Múzeumban (szerkesztő Bán László)
16. Z. Karkovány Judit 2021. május 31-én hunyt el.

Sárköziné Sárovcics Hajnalka, könyvtárigazgató, egyesületi titkár bemutatja a Füredi História 2014-évi 2. számát. A címlapra Protiwinsky Ferenc újonnan felbukkant festménye került és a lapban Z. Karkovány Judit négy oldalon háttér információkat közölt „Egy kiállítás képei” címen a kamara-kiállításon bemutatott portrékhoz.

2024. október 5-én a balatonarácsi népházban Káldy Mária tartott képekkel illusztrált előadást. Alább közöljük a „Márványtábla helyett” című, 2008-ban megjelent kötetben olvasható írását, a szövegét változatlan formában.

KÁLDY MÁRIA

VISSZAEMLEKEZÉS ÉDESAPÁMRA, KÁLDY FERENC ÉPÍTÉSZMÉRNÖK-ÉPÍTŐMESTERRE

Ha édesapámra gondolok, ha magam elé idézem alakját, legtöbbször úgy látom, amint rajzasztalánál ül – Budapesten vagy Balatonfüreden – és rajzol, ír. Így láttam őt kislánykoromban, és nem volt másként, amikor halála előtt utoljára találkoztunk balatonfüredi otthonában. Látom kora reggel, amint lajstromba veszi a napi teendőket, amikor új otthon vagy nyaraló tervei rajzolódtak ki keze alól, statikai számításokat, vagy költségvetést készített, telefonált, építőanyagok után érdeklődött, intézkedett, szombaton amikor építetőkkel tárgyalt, vagy a munkásokkal számolt el. S látom, este egy fárasztó nap után, amint sorra „pipálja” ki listájáról az elvégzett feladatokat, s ceruzát fog, hogy jöjjön a feloldást, pihenést, alkotást jelentő tervezés.

Káldy Ferenc 1955-ben

Számára legfontosabb a tervezés volt, mely az alkotás örömét jelentette. S az alkotómunkához elválaszthatatlanul hozzá tartozott a zene, amelyet

rajzolás közben mindig hallgatott: Liszt, Mozart, Beethoven, Bach, Wagner, Chopin s a többi szerelt zeneszerző.

Füredi dolgozófülkéjét a mai napig megőrizték. A falra azoknak a képét akasztotta, akik meghatározó szerepet töltöttek be életében, akiknek köszönhetette, hogy építész lett, akik támogatták, elismerték munkáját. Egy hegedűt kezében tartó férfi fényképének hátlapján édesapám kézírásával a következő olvasható: „*Pavetits Manó*” (1878–1959) „*körmendi polg.isk. rajztanár, karnagy, – szüleim jó barátja – a körmendi értelmiség kulturális életének vezetője (1900–1916) ki pályát választott részemre és így neki köszönöm, hogy építész lehettem. Ezért örök hálával gondolok rá. Káldy Ferenc.*”

Egy másik fotóról dr. Kotsis Iván építész-mérnök, műegyetemi tanár, a példakép néz szembe velünk, kinek kézírásával a kép alatt a következő olvasható: „*Káldy Ferenc kedves kartársamnak együttműködésünkre való sok és szíves visszaemlékezéssel, igaz barátsággal Dr. Kotsis Iván építész-mérnök, 1961. VI. hóban.*”

Barátságuk még arra az időre nyúlt vissza, amikor Kotsis Iván tervei alapján, a harmincas évek elején elkészült Balatonbogláron a kor egyik első modern stílusú katolikus temploma, amelynek kivitelezésében irányítóként részt vett a frissen építőmesteri vizsgát tett Káldy Ferenc. A kiváló tudós, építészprofesszor haláláig konzulense, véleményezője volt édesapám munkáinak, házainak. Egyik neki szóló levelében így ír: „*Külön hangsúlyoznom kell, hogy örülök az egészséges felfogásának, amivel a házait tervezi, és amiben kétségtelenül nem kis része van annak, hogy kivitelezéssel is foglalkozik, ismeri a lehetőségeket, értelmesen bánik az anyagokkal és a szerkezetekkel. ... Az Ön által tervezett házak és a hasonlók, ezt biztosan jósolhatom, időtállóak maradnak, mert a földből nőttek ki és nem a divat szülte őket.*”

A dolgozószoba falán ott találjuk még Katona Mihály és Csímár Károly építész-mérnök-építőmesterek (felesége édes- és nevelőapja) képét, akikkel nem csupán családi kötelék, hanem az épí-

tészetben vállalt közös szakmai elkötelezettség, érdeklődés kötötte össze 1933-tól.

1928-tól 1987-ben bekövetkezett haláláig közel 460 épület tervezése, illetve kivitelezése fűződött édesapám nevéhez. 155 Balatonfüreden épült fel. A legkedvesebbek fényképét is elhelyezte dolgozófülkéje falán, szinte körbe vette magát velük. Közöttük egy Madách idézetet is olvashatunk, ami az építész hitvallásáról tanúskodik.

„Igaz – Tudom jól, hogy kell olyan is, ki homokot hord, vagy követ farag. Nélküle nem emelkedik terem. De ez csak a homályban tévelyeg, s fogalma sincs arról, miben segít. – Csak az építész látja az egészet, s bár megfaragni nem tud egy követ, a művet ő teremti, mint egy Isten – ily építész nagy a tudásban is.”

Káldy Ferike

Káldy Ferenc élete a Vas megyei Körmendről indult és Balatonfüreden (Arácon) fejezte be földi pályáját. Édesapja Körmend város egyik köztisztviselőként álló iparos, tetőfedőmester, ipartestületi elöljáró volt, aki évtizedeken át töltött be különféle vezető tisztségeket a városi tűzoltó egyesületben is.

Imádott édesanyja – Horváth Karolina – hat gyermeknek adott életet. Édesapám 1905. február 5-én elsőszülött gyermekként látta meg a napvilágot. Őt követte János, majd Ilona, Karolina, István és Antal.

Az elemi és a polgári iskolát Körmenden, majd a középiskolát Szombathelyen végezte.

Polgári iskolai rajztanára, legfőbb mentora Pavetits Manó egyben a körmendi tűzoltó egyesület karnagya volt, akinek irányítása alatt igen aktív zenéi élet működött. Édesapám – aki hegedülni és trombitálni is tanult –, a helikonon játszó nagypapám mellett lelkes tagja volt a fúvós zenekarnak.

Középiskolás diákként tagja lett a körmendi 55-ös számú Batthyány cserkészcsapatnak, ahol egy örsben volt dr. Batthyány-Strattmann László három fiával, Ödönnel, Lászlóval és Ivánnal. Gyakran mesélt az egész életét meghatározó körmendi ifjúkori emlékeiről, a Batthyány család sokuk jövőjét, életszemléletét, erkölcsiségét, a haza iránti szeretetét, emberi tartását, magatartását meghatározó példaadásáról. Megemlékezett a fiatal Batthyány Ödön 1921-ben bekövetkezett haláláról, s az eseményről: hogyan kísérték a cserkészek utolsó útjára Németújvárra, a ferencesek templomában lévő családi kriptához. És hallottunk arról is tőle, hogy mint hazafias szellemben nevelkedett szombathelyi diák, iskolatársaival együtt hogyan vett részt 1921-ben a nyugat-magyarországi felkelésben, tiltakozásul a területnek Ausztriához való csatolása ellen.

Nem sokkal e szomorú események után, látva az ország politikai és gazdasági helyzetét, tanára és karnagya, Pavetits Manó javaslatára félbehagyta gimnáziumi tanulmányait, hogy felvételizzen Budapesten a Magyar Királyi Állami Felső Építő Ipariskolába, (ma Szent István Egyetem Ybl Miklós Építéstudományi Kar). A felvételi vizsga előfeltételeként egy évet kőművesmester mellett kellett eltöltenie gyakorlatszerzés céljából. Az egy év letelte után sikeres felvételi vizsgát tett, s megkezdhette tanulmányait Budapesten.

Mint jól tanuló diák ösztöndíjat kapott, és tandíjmentességet élvezett. Miután édesanyja spanyolnátha járványban meghalt, az öt testvérét ekkor már egyedül nevelő édesapjától csak csekély támogatásra számíthatott, ezért saját magának kellett fenntartásáról gondoskodnia. Vállalt rajzolást, korrepetálást, télen havat lapátolt, de egyik barátjával alkalmanként egy étteremben léptek fel, ahol hegedült.

Három év után, 1925-ben huszonnégy azonos eséllyel rendelkező fiatalember vehette át a végbizonyítványt Schoditsch Lajos igazgatótól, dr. Mű-

ller Félix osztályfőnöktől, és állhattak rá a nagybetűs élet startvonalára. A történelmi idők, a rossz gazdasági évek azonban nem kedveztek a fiatal pályakezdőknek.

Káldy Ferenc ekkor érkezett élete nagy útke-resztesződéséhez. Anyai nagyanyja – Anna Kopp, aki 1904-től élt New-Yorkban, (Brooklynban) – meghívta őt, hogy tanulmányait ott folytassa. Erről „Hűség a hazához!” című visszaemlékezésében így írt: „Nagyanyám 30 évig élt – ebből öt évig özvegyen – New Yorkban. Ízig-vérig amerikai lett és 1925-ben, amikor Budapesten építészként végeztem, beiratott New Yorkban a Columbia Univer-sitate építészmérnök szakára, tanulmányaim folyta-tása végett. Az ottani végzésemnek ára az lett volna, hogy nagyanyám támaszaként, amerikai állampolgárként kint maradok. Útlevéllal és hajójeggyel a kezemben itthon maradtam, inkább vállalva átmenetileg a díszvakoló kőműves szerepet. Volt idő, amikor arra gondoltam, ha ... de most utólag nem bántam meg. Elképzelhetetlen volt számomra, hogy a Nyugat-magyarországi felkelő középiskolás el-hagyja hazáját.”

Végzettségének megfelelő állást tehát ekkor nem kapott, élni azonban kellett, így kétkezi munkával próbált boldogulni. Budapesten a leégett Bethesda kórház építéséhez került, ahol, mint díszvakoló kőműves dolgozott.

Eközben már kitűzte életcélja következő állomását. Épületek kivitelezésével akart foglalkozni, amelyhez akkor a legmagasabb fokozat az építőmesteri oklevél volt. (Műegyetemet végzetek is csak az építőmesteri oklevél megszerzése után vállalhattak kivitelezési munkákat.)

Az építőmesteri vizsga letételének feltétele szerint három év kivitelezési gyakorlatot kellett szereznie építőmester mellett. Több kisebb-nagyobb munkahely után Balatonbogláron Berkes Ferenc építési irodájánál helyezkedett el, ahol rövid időn belül már komoly munkákkal bízták meg.

A háromévi gyakorlat megszerzése után 1929-ban építőmesteri vizsgára jelentkezett Budapesten, mely során a képzettség megvizsgálására szervezett bizottság Káldy Ferencet „az építőmesteri te-endők önálló teljesítésére és vezetésére képesítettnek találta”. Még ugyanebben az évben – a különbözeti vizsga letételével – a félbehagyott középiskolát is befejezte Szombathelyen, érettségi bizonyítványt szerzett.

Káldy Ferenc 1925-ben

Hét évet töltött Balatonbogláron. Ez idő alatt – mint írta „végig építettem a somogyi partot”. Balatonkeresztúron egy időben egy 32 villából álló üdülőtelepet épített. Tervezett és épített kisebb szállodákat Balatonlellén: az első modern Oláh Gyárfás szállodát, a Gröber szállót, a Késmárki szállót.

De mindezek között legjelentősebb esemény volt számára emberi és szakmai vonatkozásait is tekintve, hogy szerepe volt a dr. Kotsis Iván műegyetemi tanár tervének megvalósításában, a balatonboglári római katolikus templom felépítésében, melynek alapkövét 1931-ben tették le.

A boglári évek nem csak építészeti, hanem más sikereket is hoztak. Ereje teljében lévő fiatalemberként bekapcsolódott az akkor igen élénk sportéletbe. Teniszezett, úszott, vitorlázott. 1927-ben átúszta a Boglár-Révfülöp, majd 1931-ben a Siófok-Füred távot sikerrel. De az olthatatlan szerelem a vitorlázás lett. Bogláron vette meg első vitorlását, a Besszit.

1931. szeptember 8. Káldy Ferenc, György Farkas Imre és Ripka Ferenc a boglári templom alapköletéténél.

Közben az önmegvalósításnak újabb stációjához ért. Bár mind nagyobb gyakorlatra tett szert a kivitelezésben, mégis egyre inkább érezte, hogy számára a legnagyobb kihívást és egyben hivatást a tervezés jelentheti.

Álma beteljesedett. A műegyetemen építész-mérnöki oklevelet szerzett, s még ugyanabban az évben – 1935-ben – tagja lett a Budapesti Mérnöki Kamarának.

De egy pillanatra térjünk még vissza arra az időre, amikor 1932-ben élete ismét egy útelágazáshoz ért. Az „Új Idők” irodalmi újság tervpályázata vitte át őt az északi partra, Balatonfüredre.

Itt ismerkedett meg Csímár Károly építész-mérnök-építőmesterrel, a Balatonvidéki Göztéglagyár tulajdonosával, s felesége unokahúgával, – akit a gyermektelen házaspár lányukként szeretett és nevelt – Katona Rozáliával. Rózsika édesapja – Katona Mihály – szintén tervező és kivitelező építész-mérnök-építőmester volt, aki számos hazai és külföldi tervpályázaton ért el sikereket. Egyik legjelentősebb munkája a Debreceni Egyetem kivitelezése volt.

Katona Rozália és Káldy Ferenc (1933)

A találkozásból rövidesen szerelem, majd házasság lett. 1933. április 22-én a Balatonfüredi Krisztus király – a fürediek elnevezése szerint „piros” – templomban volt az esküvő.

Káldy Ferenc számára ekkor egy boldog családi életet, alkotómunkát biztosító, kiegyensúlyozott, sikeres életszakasz kezdődött el.

Fiatalos lendülettel kapcsolódott be a téglagyár működtetésébe. Rövidesen megvásárolta a téglagyárnak a még Fischli Jakab és Fiai tulajdonában lévő részét. Jó üzleti érzéssel fokozatosan egy vertikális építőipari vállalatot épített ki, amelyhez a téglagyáron kívül tartozott még egy mozaik- és betonüzem, egy épületasztalos üzem, egy lakatosüzem, egy építési anyag - és egy épületfa- és tűzifa-kereskedés. 1938-ban vásárolta meg Csimár Károly tulajdonában lévő téglagyári részt. A cégbe-

jegyzés szerint a neve ekkor Balatonvidéki Gőztéglagyár és Építési Vállalat lett. A korszerű építőanyag-gyártás, valamint üzemvitel fejlesztése érdekében egy agyagipari szaktan-folyamot is végzett kiváló eredménnyel (1940). Visszaemlékezése szerint az 1940-es évek elején már kétszáz munkást foglalkoztattak, az irodai munkát édesanyámmal együtt öten végezték. Lényegében a tervezéstől a kivitelezésig, az építőanyag előállításától a forgalmazásig mindent vállalt a cég.

A család (nagyszülők, szülők, majd a sorra érkező gyerekek, Judit 1937, Katalin 1940, Mária 1945) a téglagyár mellett egy ötszobás házban laktak, melyhez közvetlenül kapcsolódott az iroda, valamint tizenegy szoba-konyhás munkáslakás. Itt laktak a gépészek, s a gyár állandó munkásai családjaikkal együtt.

A három Káldy lány a téglagyári ház előtt (1949)

Az egyre több elfoglaltságot jelentő vállalat irányítása mellett soha nem feledkezett meg édesapánk arról, – ahogy ő mondta, – hogy ő elsősorban „építész”. Ebben az időben is rendszeresen részt vett országos és helyi tervpályázatokon. Első díjat nyert a Balatonfüredi Hajógyár tervpályázatán, melynek kivitelezési jogát is megkapta. (Hat hónap alatt építette fel az irodai részt és a hangárt az egykori Eötvös tanyán.) A Tanári Üdülőre kiírt pályázata szintén díjnyertes lett, melynek kivitelezésével is őt bízták meg. Ebben az időben tervezte

és építette a balatonarácsi ú.n. Esterházy strandfürdőt, amely kapcsolatba lett volna egy korszerű mulatóval. A balatonparti sétány mentén, szép balatoni kilátással, korszerű tejjvót tervezett és épített meg, (1939) mely a hatvanas években a szív-kórház bővítésének esett áldozatul, lebontották. (Kép) A balatonfüredi „közintézmények” közül nevéhez fűződik még az Ady Endre utcai Posta, valamint az első „Benzintöltő állomás” tervezése és megépítése 1938-ban, a mai Jókai és Széchenyi utca sarkán.

Az 1938-ban épült benzintöltő állomás az 1960-as években

Ő tervezte és építette két balatonfüredi sporttelep klubházát: a Hungaria Yacht Clubot (1938), a későbbi Előre SC-t, valamint a Balatoni Yacht Clubot (1943) a Tagore sétányon (a későbbi vízi-rendőrség épületét), míg Balatonföldváron a Királyi Magyar Yacht Club (későbbi Spartacus) klubházát, 1939-ben.

Az 1930-as évek végén, 40-es évek elején, Balatonfüreden kívül sikeres szálloda és üdülő tervpályázatokkal szerepelt: Hévízen (MÁV üdülő) Mátaraházán (MÁV üdülő), Balatonföldváron (Marton Szálló), Balatonlellén (MABI) Balatonbogláron

(Újságkiadó tisztviselők üdülője), illetve néhány bérházat Budapesten (ma Bartók Béla út, Károly körút) és közintézményt (Pestszenterzsébeti OTI rendelő).

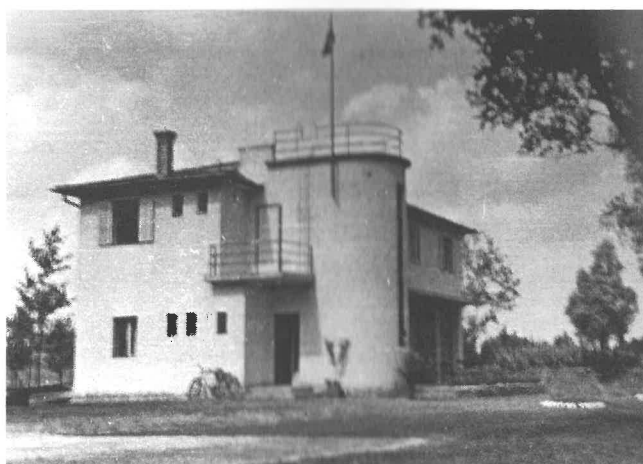
A háború akadályozta meg két nagy tervének megvalósulását. 1939-ben 80 építésszel együtt, két tervvel is indult a Szent Benedek Rend által, ezer személyes Balaton-parti étteremre kiírt tervpályázaton. Az egyikkel első, a másikkal második díjat nyert, mely azonban a háború miatt nem valósult meg. Ugyanerre a sorsra jutott a 160 szobás első díjas „Flóra” szálloda is.

A Hungária Yacht Club épülete (1938)

A „Flóra társasüdülő” látványterve (1939) – a pályázati terv borítóján

A Balatoni Yacht Club épülete (1943)

PÓSTATAKARÉKP. CSEKKSZÁMLA 49.899
 FOLYÓSZÁMLA: A BALATONFÜREDI
 JÁRÁSI HITELSZÖVETKEZETNél
 TELEFON: BALATONFÜRED 136

BALATONVIDÉKI GŐZTÉGLAGYÁR
 KÁLDY FERENC BALATONARÁCS

CEMENTÁRUGYÁR # ÉPÍTÉSI ANYAG # ÉPÜLETFAKERESKEDÉS

Balatonarács, 19

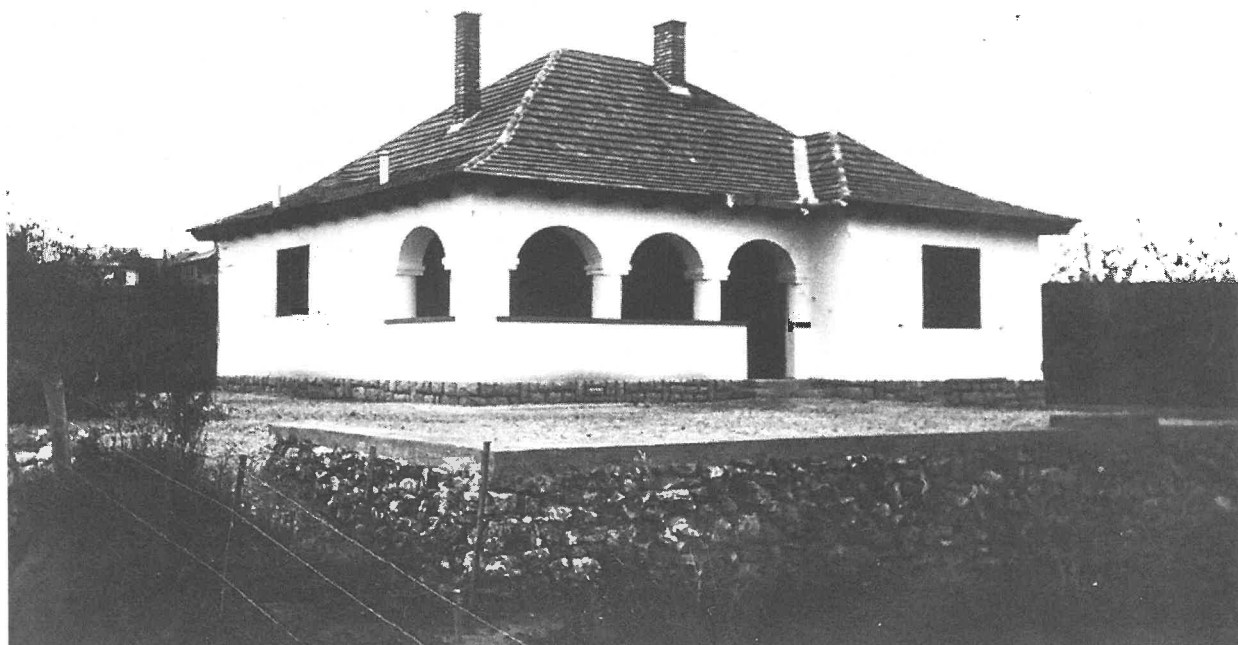
A céges levélpapír fejléce

A húszas évek végétől mind több nyaraló és családi ház tervezésére és kivitelezésére kapott megbízást a balatonparti községekben, így Boglár-
ron, (Kertesi nyaraló, Ferenczi villa) Szepezden,

(Édes Jenő nyaralója) Tihanyban, (Zeeke nyaraló),
majd 1933-tól Balatonfüreden. (Zombory-
Moldován Béla, Peremartoni Nagy Sándor, Móricz
István, Mikler Károly nyaralója, Brázay villa)

Zombory-Moldován Béla nyaralója (1934)

id. Peremartoni Nagy Sándor nyaralója [Liliom] (1936)

Brázay Zoltán nagyiparos nyaralója

Mikler Károly nyaralója

1939-ben édesapánk Balatonarácson utcatulajdonos lett, amikor Quadt herceg özvegyétől, Esterházy Máriától megvásárolta a Lóczy Lajos utca alatti (ma Madách utca) 8000 négyszögöles, dimbes-dombos, gödrös, iszapos területet, mely akkor már régen nem működő, elhagyott téglagyári agyagbánya volt. Az arácsiak – mint mesélte – nem tudták elképzelni, hogy lehetett ezért a területért pénzt adni. A vásárlás után az egészet kitisztította, elplanírozta, középre utat épített. Az út alá saját költségén – az arácsi állomásnál lévő Petőfi utcai vízvezeték hálózathoz csatlakozva, – a vasút alatt átvezetve, – először vízvezetési csőhálózatot, majd később a villanyhálózatot építtette ki. A rendbe hozott területet 25 telekre parcellázta, melyek közül a háborúig nyolcra házat épített fel saját tervei alapján. Az utca elkészültét követően a helyi képviselő testületet kérte, hogy vegye birtokba azt, de kérését elutasították félve a fenntartási költségektől. Miután nem vették át, ezért nevet sem kapott. Így lett akkor Balatonarácson egy utca telekkönyvi tulajdonosa, melyet sokáig Káldy telepnek, Káldy utcának hívtak a helyiek.

1940-ben vállalkozását továbbfejlesztette. Az arácsi vállalat mellett külön építési irodát létesített Budapesten (I. ker. Hunyadi János utca, majd XI. Budaörsi út) „Káldy Ferenc Építőipari Vállalat” névvel, melynek különös jelentősége a háború után lett, amikor Budapest újjáépítésére került a sor.

Saját vállalatának építése mellett fontosnak tartotta, hogy részt vegyen a szakmai közéletben, véleményét különböző fórumokon kifejtse a Balatonparti települések – s különösen a balatonfüredi – fejlesztésekkel, építkezésekkel kapcsolatosan. „*Peremartoni Nagy Sándor mérnök barátommal közösen saját költségünkön brossurát adtunk ki több száz példányban, melyben kifejtettük Balatonfüred fejlesztési programját.*” – írta visszaemlékezésében. Tagja volt a Balatonfüredi Gyógyhely Bizottságnak. Mint balatoni tudósító, tagja volt az *Építő Ipar* című építészeti folyóiratnak. Tervei jelentek meg a *Tér és Forma* építészeti folyóiratban.

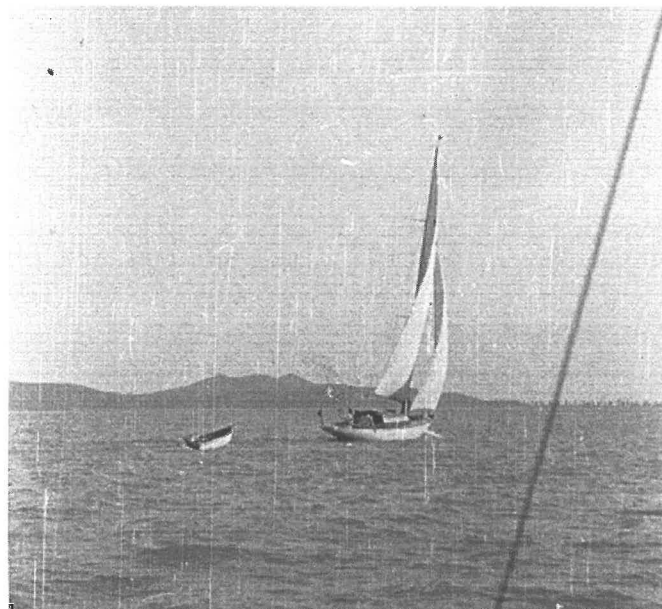
A minőségi tervezés érdekében szorgalmazta, hogy a „*kivitelezésre kerülő balatoni építkezések a főszolgabírók kizárólagos engedélyezése előtt bemutatásra kerüljenek kivitelezési javaslatra a Gyógyhelyi Bizottságnál. Így indult meg tulajdonképpen az első tervbírálat, melyet később a Balatoni Intéző Bizottság vett át.*” Az első bíráló Keszthelyen Svatis Géza, Balatonfüreden Nemes Árpád és Kéri Gyula budapesti építészek voltak.

A munka mellett a pihenést, a kikapcsolódást a vitorlázás jelentette édesapánk számára. Balatonfü-

redre költözve először tagja lett a Balatoni Yacht Clubnak, majd 1933-ban alapító tagja a Hungária Yacht Clubnak. A klub Grofcsik János és Dr. Tuss Miklós kezdeményezésére jött létre. Alapító tagok voltak: Hankóczy Jenő elnök, Dr. Kemény Győző alelnök, Grofcsik János klubkapitány, Dr. Antal Miklós titkár, Káldy Ferenc, Krayner-Kraus Arnold, Benacsek (Hankóczy) Jenő, és Klaszék (Kaposi) Ödön. A tihanyi apátság tulajdonát képező telek akkor egy mocsaras, iszapos terület volt, melynek sporttelepre alkalmassá alakítását teljesen egészében csak a tagok jelentős anyagi hozzájárulása tette lehetővé. Édesapám nem csak anyagiakkal járult hozzá a klub felépítéséhez, de ő tervezte és építette a klubházat, melyet ünnepélyesen 1934-ben avattak fel.

A társalgó tartógerendájára ezt írták fel: *NAVIGARE NECESSE EST ... (Hajózni szükséges ...)* Az államosítás után 1949-ben a szöveget átfestették: „*BECSÜLD MEG, A NÉPI DEMOKRÁCIA ADTA NÉKED*” – volt olvasható évtizedeken át az új jelmondat.

Mint versenyző is, jelentős eredményeket ért el először az 1934-be elkészült Kari nevű 22-es, majd az újonnan megépített 50-es tőkesúlyos vitorlásával, a Délibábbal. Sok bajnokság és verseny győztese volt. Nevéhez fűződik egy a napjainkig még meg nem döntött Balatonfüred–Siófok távon teljesített gyorsasági verseny eredménye, melyet 1936. szeptember 1-10. között írtak ki a rendezők. Egy olyan viharos északi szélben, amikor a menetrend szerinti hajók leálltak, Kari nevű hajójával, Farkas Lászlóval 43 perc 47 másodperc alatt tették meg a távot. (A menetrendszerinti hajók menetideje 55 perc volt)

A „Délibáb” vitorlás

A háború alatt a téglagyárat hadiüzemmé nyilvánították, ami annyit jelentett, hogy elsőbbséget élveztek a hadászati építkezések, azt kellett kiszorgálni. A hadszíntér közeledtével a gyárat leszerelték, a gépek működtetéséhez szükséges szíjakat elrejtették. Az aggódó nagyszülők Buda-pestet biztonságos, védett városnak vélték, ezért a front közeledtével kikövetelték, hogy édesapánk a családdal a fővárosba utazzon. 1944. december 24-én, szentestén a család már a pincébe kényszerült. Még azon az éjjel az első bomba eltalálta a gyermekek szobáját, akik szerencsére már nem voltak ott. Az elkövetkező két hónap alatt a család átélte a szovjet bevonulás borzalmait, de mindenki életben maradt!

A második világháború befejezése után az arácsi gyárat és a budapesti építőipari vállalatot édesapám igyekezett lábra állítani, miközben építésként vett részt a főváros romeltakarításában és az újjáépítésben.

A Balatonvidéki Góztéglagyár udvarán 1947-ben

1949. tavaszán mind édesapánk, mind pedig a család életében embert próbáló tragikus korszak vette kezdetét. Koholt vádak alapján az ÁVH letartóztatta budapesti lakását, s az Andrásy út 60-ba

vitték. Egy hét után innen került a Buda-déli internálótáborba, majd Kistarcsára. Itt még meghatározott időközökben lehetett csomagot, levelet küldeni, beszélőt kérni. Mindennapi szavak mögé rejtett, a táborparancsnok által ellenőrző pecséttel látta-mozott, aggódó gondolatait tartalmazó leveleit mai napig féltve őrzöm. Két alkalommal én is elmehettem „beszélőre” édesanyámmal, s láthattuk egymást. Ötéves voltam, de a fakorlátok közé zárt, szürke rabruhába bújtatott kopasz férfiak látványát, a sírva, egymásnak tíz méteres távolságból üzenő asszonyok és férfiak kiabálását soha nem felejthetem. Mai napig őrizzük – mementóként – azt a szürke sapkát, melyet Kistarcsától Recskig hordott. (Kistarcsán a női rabok időtöltésként horgoltak sapkát a férfiaknak. Egy kis hímzés is látható rajta, – a szabadság rejtett jelképeként, egy villanydróton ülő két madár.)

És ugyanebben az időben államosították a téglagyárat. Édesanyám 74 éves özvegy nagyanyánkkal s három leánygyermekével egyedül, magára maradt. Reászakadt a gyár, az üzemek átadása, s reá várt az otthonunkból való kilakoltatás. 24 órát és egy teherautót kaptunk. Bútorokat, könyveket, családi emlékeket barátok, ismerősök fogadtak be. Elhagytuk Balatonarácsot, és a mindenéből kifosztott család Budapestre költözött.

Édesanyánk egy zománcáru gyárban tudott elhelyezkedni mint csillelogató. Mi óvodába, iskolába jártunk, és nem értettük, miért nincs velünk az édesapánk, miért nem mehetünk haza Füredre, miért ideges az édesanyánk, mit keresnek nálunk a rendszeresen megjelenő „kalapos” kérdezősködő férfiak, miért kell suttogva beszélni? Aztán egy idő után megértettük, mit jelent a „soha, sehol, senkinek” nem beszélsz arról, amit itthon hallasz. De ekkor már nem volt Kistarcsán édesapánk, s nem tudtuk hol van, mi van vele, él-e még vagy meghalt, Magyarországon van-e, vagy a Szovjetunióba szállították. Az ötvenes évek elején aztán államosították a budapesti házat is. Idegen embereknek utalták ki a nekünk „fölöslegesnek” ítélt szobákat.

1952-ben egy ismerősünk hívta fel édesanyánkat. „Feri él, Recsken van” - mondta a suttogó hang – „most hallottuk a Szabad Európa Rádióban a nevé”. A történet, a Recskről szóló film óta közismert. Michnay Gyula rab hetedmagával megszökött az addig titkos, szigorúan őrzött internáló táborból Recskről. Egyedül őt nem tudták elfogni. Kijutott Bécsbe, ahol a Szabad Európa Rádióban estéről estére beolvasták az emlékezetében megőrzött neveket.

Édesapánk 1953. szeptember 17-én szabadult Recskről. (Ezen – vagy ehhez közeli – napon 1989 óta a recski rabok találkoznak, – egy idő óta már az internáló tábor helyén létrehozott emlékparkban, – hogy emlékezzenek barátaikra, társaikra s hogy emlékeztessenek a kommunizmus rémtetteire. Édesapám sajnos ezt már nem élhette meg. Neve ott olvasható az emlékműbe vésve.)

Hogy valójában minek és kinek köszönhette az öt év internálótábort, s annak következményeit, soha nem tudta meg, s a Történelmi Hivatal fekete tintája is eltakarja a neveket számunkra!

Mielőtt elhagyták a tábort, aláírták minden internálttal egy nyilatkozatot, hogy soha nem beszél arról, hol volt. (Persze mi – a gyerekek és a családtagok – azonban rövidesen sok mindent megtudtunk, de ekkor már edzettek voltunk a hallgatásban.)

Kitiltották Budapestről, s a szocialista városokból. „Na akkor hova utazik? Mit írjak a menetjegyre?” – kérdezte a recski pályaudvar pénztárosa.... „Balatonfüredre” ... volt a válasz. ... „budapesti átszállással”. Ezt a jegyet szintén őrizzük a családi dokumentumok között.

Kelembélyegző: *Recsk-Balatonfüred*

Magyar Államvasutak

Sor.: 0073 005076

Menetjegy *Balatonfüred*

Útirány *Recsk - Balatonfüred* -ig

egyén -on át.

76 kocsira

-ig személyv. _____ km

-ig sebész. _____ km

-ig gyors. _____ km

Beszédett összeg _____ Ft _____ f, azaz _____ Ft _____ f.

Érvényes _____ hó _____ -n _____ óráig.

10. sz. szlg. elsz. bev. elsz. m. – Máv. Jegynyomda Ú. V. 1458/1952

A Recsk-Balatonfüred közötti vasúti jegy (1953)

Egy napot töltött a családdal Budapesten, s szeptember 19-én utaznia kellett tovább. Visszakaptuk az édesapánkat, de mégse. Nem maradhatt Budapesten, mi pedig nem mehettünk Füredre.

Egy telket kivéve, semmije nem maradt a családnak Balatonfüreden. A Lóczy Lajos utcában Kósa Géza házában vett ki egy albérleti szobát, a téglagyártól, egykori boldog otthonától alig 200 méterre. ... A Siófoki Kertészeti és Köztisztasági Vállalatnál tudott elhelyezkedni mint segédmunkás,

akik éppen a balatonfüredi közterületeket parkosították. „Szamaraskordélyos voltam”, – mondta, ha szóba került ez az időszak.

A sors azonban még nem elégelte meg a számára kirótt szenvedést. 1949 óta nem látott beteg édesapját nem látogathatta meg, s annak pár hónap múlva bekövetkezett halálakor sem kapott engedélyt, hogy leutazzon Körmentre a temetésre, mert a korábban internáltak a határsávba nem mehettek.

Édesanyánk (talán az öt elviselhetetlen, idegfel-
 őrlő év reakciójaként?) rövidesen bejelentette
 édesapánknak, hogy elválnak tőle. 1954. március 2-
 án mondták ki a válást. Édesanyánk elköltözött, s
 mi hárman lányok, nagyanyánkkal, édesapával ma-
 radtunk. Mi Budapesten, ő Balatonfüreden. ...

A rendszer megbocsáthatatlan bűne a nagy
 veszteséglista: a család felbomlása, széthullása, az
 anyagi kifosztottság, a megfélemlítés érzése. De
 az élet ment tovább. És mi a meghurcoltatásból so-
 kat tanultunk! Erkölcsiekben, emberi tartásban, ha-
 zaszeretemben legalább is. Édesapánk szigorúan ne-
 velt bennünket, magas mércét állított. *„Teher alatt
 nő a pálma!”* – Hányszor mondta nekünk a sors el-
 len lázadó gyermekeknek! Az államosításról, az in-
 ternálásról, a rendszerről véleménye volt, de soha
 senkire rosszat nem mondott, soha senkit nem hi-
 bázgatott. *„Ne nézz vissza, ne sajnálkozz az anyagi-
 akon, ami elveszett. Örülj annak, hogy a mi csalá-
 dunktól senki nem halt meg a nehéz időkben, a há-
 borúban. A jövőre kell gondolnunk, s kezdünk min-
 dent elölről.”* Mi adott erőt elviselni, elfogadni a
 jelent? Az, ami segített átvészelni az öt év interná-
 lást. A hite, s az, hogy bízott önmagában.

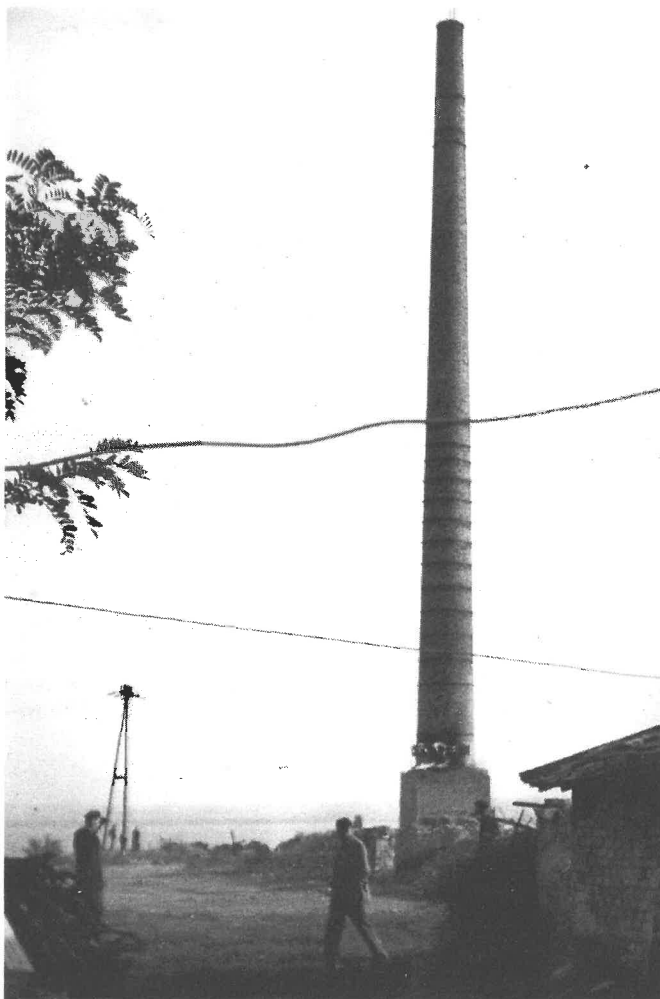
Egy évet dolgozott a Kertészeti Vállalatnál, ez
 alatt próbált tájékozódni arról, hogyan tovább?
 Amikor már lehetett, iparendélyt váltott ki, kö-
 műves kisiparos lett. Vállalt munkákat a Balaton
 mellett, s lassan felmerészkedett a fővárosba is, hi-
 szen ott akkor több lehetőség mutatkozott. Ebben
 az időben egyre több – korábban társbérletben lakó
 – család akart már önálló életteret kialakítani, így
 megszorodtak a lakásleválasztások.

1956 tavaszán építész mérnök barátjával, Beszé-
 des Józseffel bontott építőanyagokból közösen épít-
 tetek egy kétszobás házat a Lóczy Lajos utcában
 megmaradt telken. Már volt saját házrész, dolgo-
 zószobája. Így érkezett el, 1956. október 23. ...

Amikor megnyíltak a határok, sorra jelentkeztek
 személyesen vagy telefonon; búcsúztak a disszidá-
 ló sorstársak – ahogy egymást nevezték a „cucctár-
 sak” – és hívták, hogy ő is menjen ki családjával.
 Gyözködtek, hogy nyugaton végzettségével, képes-
 ségeivel nagy karriert futhat még be.

Kislányként emlékszem milyen izgatottan ké-
 szülődtünk, mivel édesapánk igent mondott egy hat
 gyermekével disszidáló gyógyszerész barátjának,
 hogy velük együtt elmegyünk. Becsomagoltunk, s
 a megbeszéltnél vártuk a bennünket is szállító
 autót.

Az autó megérkezett, ... s mi maradtunk. Újra
 képtelen volt háttal fordítani a hazának.

Bontják az arácsi téglagyárat

Káldy Ferenc séta közben (1965)

Szász Menyhértné Marschalkó Lia [Karolina] présháza (1938)

Belevetette magát a munkába, s a három lány nevelésébe, taníttatásába. Gyakorlott tervezőként és munkaszervezőként kiváló szakmunkás csapatot gyűjtött maga köré Budapesten és Füreden egyaránt. Hosszú kérvényezés után 1959-ben felvették az Országos Tervezői Névjegyzékbe, s engedélyezték „közületnek nem minősülő építtető részére a 3/1958.

ÉM. számú rendelet 2. §-a (1) bekezdésének a./ pontjában meghatározott építmények tervezését.”

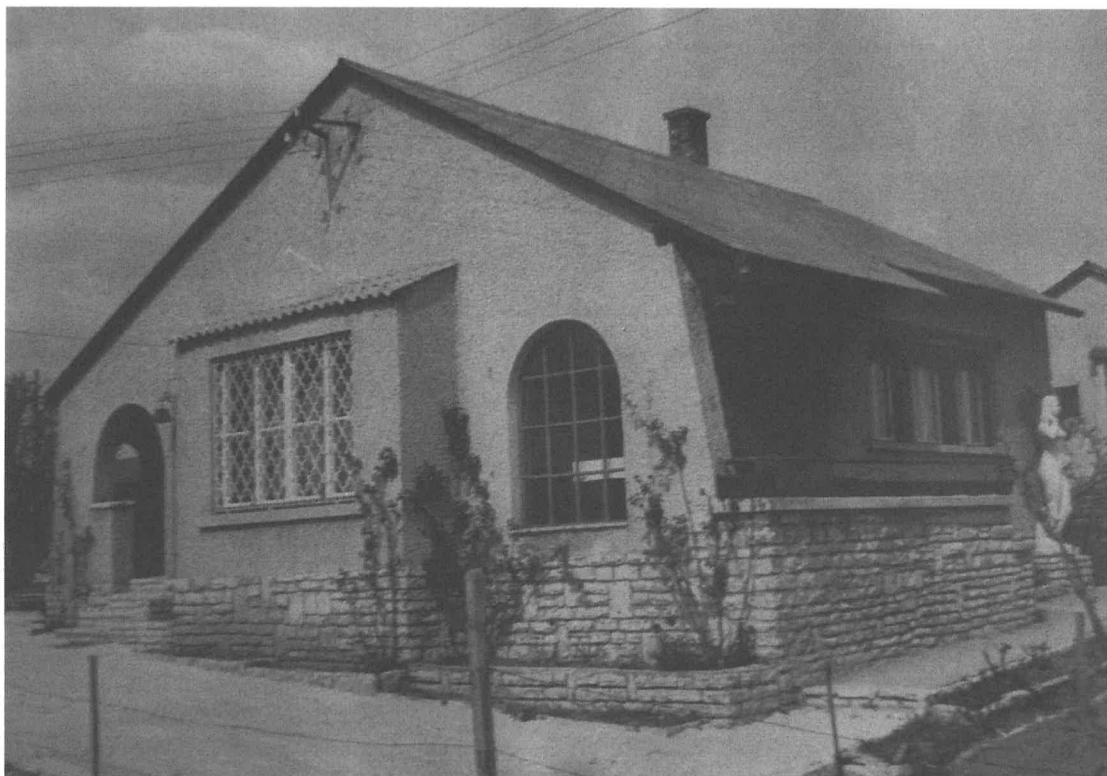
Egy igen aktív, de hihetetlen megszorításokkal terhes alkotómunka bontakozott ki számára. Mindig mondta, hogy csak az egyik kezét tudja használni értelmes munkára, mert a másikkal hadakoznia kell. Vállalt tervezéseket, házak kivitelezését,

művezetést. Az építész gondolatai, ötletei nem szárnyalhattak szabadon. Rendelet írta elő, hogy milyen és mekkora épületek tervezését vállalhatja, hogy egy családnak mekkora alapterületű, hány szobás lakása, nyaralója lehet. Néha hihetetlen büvészmutatványra, sőt a rendeletek áthágására is kényszerült, hogy a normális ész-érveknek meg tudjon felelni. Bár természetéből adódóan mindenkivel szót tudott érteni, de az engedélyeztetésekkel járó hivatali bürokrácia sok nehézséget okozott számára is. Ma, amikor korlátlanul válogathatunk a hazai és külföldi építőanyagok sokaságából, el sem tudjuk képzelni, mit jelentett a hatvanas, hetvenes, sőt még a nyolcvanas években is az anyagbeszerzés tortúrája. Rendelet tiltotta még a nyolcvanas években is, hogy magánkisiparos elektromos berendezést használhasson építkezéseknél. Vagyis elektromos malterkeverőt, szállítószalagot. Csak a kétkezi segédmunkát engedélyezték.

1964-ben igényeinek megfelelő lakóházat épített a Mikes Kelemen utcában, mely haláláig otthona volt. Egyre többen érkeztek ide, akik az ő terveit választották. Ismertté, kedvelté vált a

„Káldy stílusú ház”. Sokan szívesen dolgoztattak vele, mert ő mindig a megrendelő érdekét nézte. Maga is ismerte a pénz értékét, nem szórta, másnak is spórolt. Amikor egy új ház tervezésébe fogott, alaposan kifaggatta – ha lehetett az egész családot; férjet, feleséget, gyerekeket, s ha kellett a nagyszülőket is. Tudni akarta foglalkozásukat, szokásaikat, hogy az igényeiknek legmegfelelőbb házat tervezze számukra. Magáénak vallotta tanára, Kotsis Iván felfogását: *„A fizikai lakókényelemen túlmenően a pszichológiai lakókényelemre kell törekedni, mely azt célozza, hogy a lakó lelkiileg is jól érezze magát otthonában, ott nyugalmat, zavartalanságot és aktív szellemi munkára fokozottan inspiráló környezetet találjon.”* A felépített házakat édes gyermekének tekintette, sorsukat figyelemmel kísérte. Sok építetővel jó barátságba került, akik soha nem mulasztották el, hogy időről-időre meglátogassák.

Ma még nem végleges adatok szerint közel 460 ház tervezése, vagy kivitelezése fűződik nevéhez. Ezekből közel háromszáz valósult meg 1955 után. A füredi épületek száma eléri a százötvenet.

Káldy Ferenc háza az 1960-as években

1975-ben nyugdíjba vonult, már nem vállalt kivitelezést, de tervezéssel élete végéig foglalkozott. Ebben a nyugalmasabb időszakban látott hozzá, hogy számba vegye, mit alkotott életében. Sorra járta az általa tervezett épületeket, felvételeket készített azokról.

A képeket albumokban gyűjtötte össze, mellé téve a régi archív felvételeket, alaprajzokat. Az építészetéről, az építésmérnök felelősségéről vallott gondolatait papírra vetette éppen úgy, mint visszaemlékezéseit a vitorlázásról vagy az internálásról. Egész életéről.

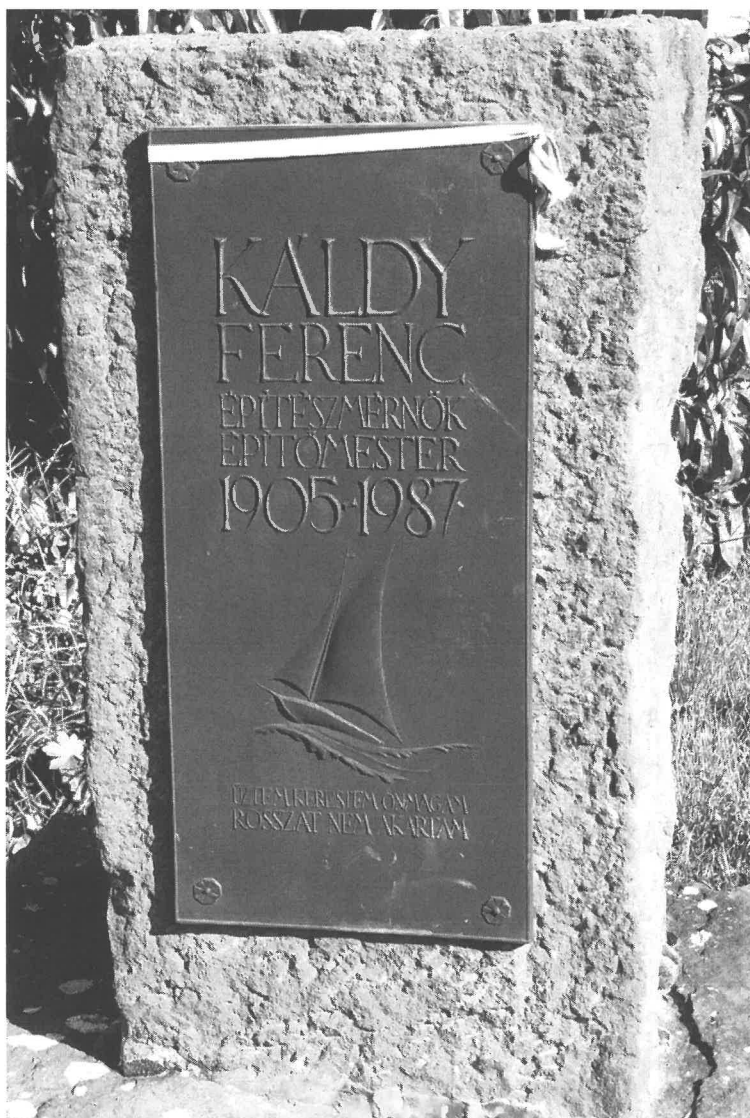
Dolgozófülkéjében (1985)

Öregkorát két helyszínen töltötte. A hó elolvadásától karácsony napjáig a számára oly kedves Füreden, télen pedig budapesti otthonában. Ilyenkor színházba, hangversenyre, múzeumba, könyvtárba járt, barátokkal találkozott, a családdal volt, de alig várta már, hogy tavasz legyen, s újra láthassa kedves Balatonját, sétáljon a platánsoron, elidőzzön Blaha Lujza padján, nézve a vízen sikló vitorlás hajókat. (Kiszabadulása után soha többé nem szállt vízre, nem vitorlázott, s az érzéseit is mélyen titkolta.)

1983-ban írt visszaemlékezésében feltette magának is a kérdést. *„Hogy meddig dolgozom? Amíg a ceruza ki nem hullik kezemből.”* S így is történt. Évek óta nem volt jó a szíve, infarktusa is volt. Kedves barátja, orvosa dr. Fehér Csaba kardiológus vigyázott rá. Egyszer édesapánk megkérdezte tőle: *„meddig élhetek?”* – *„Ez egy olyan betegség”* – volt a válasz – *„amiben meg lehet halni fél éven belül is, vagy tíz év múlva.”* Ettől kezdve tudatosan ké-

szült fel a halálra. Titokban elkészítette saját gyászjelentését, melyet egy lezárt borítékban tartott, s azt mondta, csak halála esetén bontsuk fel.

A bölcs felkészüléstől függetlenül élte tovább megszokott életét, alkotott, tervezett, esténként a szokásos útvonalán sétált, vasárnaponként reggel elment misére a Kerek templomba, találkozott a barátokkal, hétvégeken, nyáron együtt volt lányával, unokáival. 1987. október 23-án váratlanul érte a halál, a ceruza kihullott a kezéből. Utoljára tervezett épületének befejezését már nem élhette meg. Kívánságának megfelelően az arácsi katolikus temetőben nyugszik, síremléke tihanyi faragott vörös kőből készült. A szentendrei szobrászművész, Csíkszentmihályi Róbert által készített bronzplakett közepén egy a Balaton hullámaint szelő vitorla látható, melynek árboca keresztet formáz. Felirata *„Káldy Ferenc építészmérnök, építőmester 1905–1987. – Űztem, kerestem önmagam, rosszat nem akartam”.*

Káldy Ferenc síremléke a balatonarácsi temetőben

Káldy Ferenc, a vitorlázó

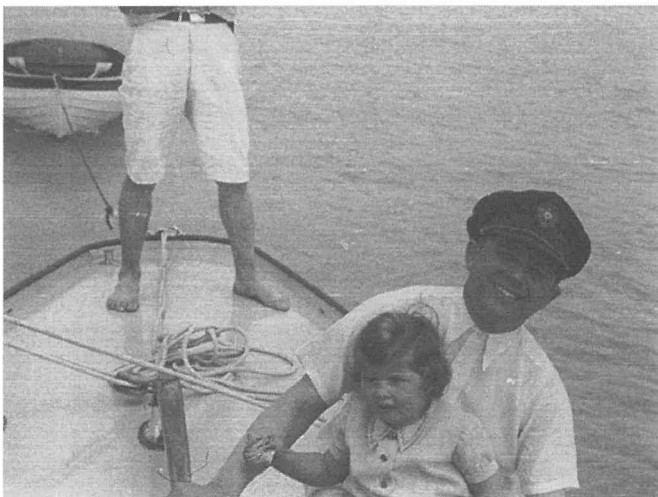
Az árboc tetején

Judit lányával (1942)

Káldy Ferenc és klubtársa, dr. Berzsényi Zoltán

Katalin lányával

Az utolsó kép Káldy Ferencről (1987)

Széchenyi István születésnapján, szeptember 21-én emlékeznek meg Balatonfüreden a városhoz kötődő családról. Ebben az évben Hudi József történész mondott ünnepi beszédet, felelevenítve Széchenyi Ferenc és fia, Széchenyi István füredi tevékenységét. A város vezetősége és intézményeinek képviselői megkoszorúzták Széchenyi szobrát. A 2024. szeptember 21-én Balatonfüreden, a Tagore sétányon megtartott emlékbeszéd szerző által javított, szakirodalommal kiegészített változata. (a szerkesztő)

HUDI JÓZSEF

SZÉCHENYI EMLÉKEZETE

Tisztelt emlékező közösség!

Nemrég azt olvastam, hogy Isten teremtményei között *természeti csodának* számító különlegességek is akadnak. Ilyenek a texasi mocsári citrusok, amelyek vízben állnak, térszerű gyökereiket légtartónak (pneumatofornak) nevezik, öreg példányaik 2 méter átmérőjűek és akár ezer évig is élhetnek.

Ezzel szemben az ember is *csoda*, de *micsoda*? A sokat hamburgerező városi példány átmérője elérheti ugyan a 2 métert, lába – mióta pár százezer éve lejtött a fáról, biztos lakóhelyéről – imbolyogva jár a földön és öreg példányai jó, ha 80 évet élnek. Emberbörbe kötve élni 80 évig: maga a szűkre szabott élet, s nem mindegy hogyan telik el, s mit gondolunk a továbbiakról. Van-e meghosszabbítása valamilyen módon.

Itt a túlnépesedett, szennyezett és pusztulásra ítélt földön – melynek lakói mostanság a fenntartható fejlődés illúziójában élnek – a továbbélés egyetlen formája az emlékezet, melyből szűkös a választék: van családi, kisközösségi, nagyközösségi (nemzeti és összemberi). A birodalmi vezetőkre, filmszillagokra, focibajnokokra, botrányhősökre, gengszterekre az egész világ emlékezik, a többiekre a szűkebb környezet.

A magyar *nemzeti emlékezet*, amely Széchenyi Istvánt számon tartja, maga is történeti képződmény, amely az ő korában született. Széchenyit egy Kossuth Lajos nevezetű nagyra hivatott prókátor, hogy ügyének megnyerje, a „magyarok legnagyobbikának” nevezte. Nem gondolva arra, hogy a legnagyobb jelző másoknak is kijár. Mert az vitathatatlan, hogy Széchenyi a maga korában valóban a legnagyobb magyarnak számított. De elődei közül a két honalapító, Szent István és IV. Béla is legalább ennyire megérdemelné e címet. A független, szuverén Magyarország megteremtőjének, Horthy Miklósnak e sorba helyezésével (és megnyugtató értékelésével) még adós a történelem.

Ha Széchenyi *életművét* akarjuk megismerni, nehéz dolgunk akad, mert bár könyvtárnyit írtak róla, nincs a könyvespolcunkon egyetlen korszerű és tárgyilagos életrajza sem (ezt a történészek elfelejtették megírni), összes műveinek kritikai kiadása – Kossuthtól eltérően – éppúgy hiányzik, mint szerteágazó levelezésének összkiadása. Jelenleg közel 5000 hivatalos és magánlevelét ismerjük – Kazinczyn kívül senki sem dicskedhet ekkora hagyatékkal, de ennek csak töredéke jelent meg nyomtatásban, holott levelei kiadását már az 1920-as években megkezdték és máig sem fejezték be. Titkárának kötelességül adta, hogy egész életében vezetett naplóját semmisítse meg – kegyeletsértő módon ezt nem tette meg, így naplóját legalább olvashatjuk. Válogatott naplóbejegyzései egy vaskos kötetben a nagyközönség számára is hozzáférhetőek.

Történelmi személyiségként az emlékezetpolitika is rendesen elbánt vele, mert hol felemelte, hol megbélyegezte, reakciós habsburgiánusnak nevezte; igazán megérteni egyik rezsím sem igyekezett, személyét mindegyik a politikai propaganda eszközeinek tekintette. Talán ma jött el az ideje annak, hogy róla részleghajlástól mentesen beszélhessen a történész, anélkül, hogy megköveznék. Persze, a közvélemény majd nem fog egyetérteni az első *nagymonográfia* szerzőjével, aki biztosan szakítani fog a kétpólusú történelemszemlélettel, a hagyományos kuruc-labanc történetírással és annak romantikus retorikájával. (Családom, barátaim, ismerőseim és a jelenlévők megnyugtatóására ezúton közlöm, hogy ezt a nagymonográfiát hajlott koromra tekintettel már nem én fogom megírni.)

Tegyük most *vázlatosan mérlegre* Széchenyi életművét: mélyen vallásos katolikus embertársunk 1791–1860 között mindössze 68 évet élt; ebből aktív közéleti pályája alig negyedszázadot ölelt fel.

Főúrként 1826-ban mint kvietált huszárszázados az osztrák császári katonatiszti karriert hagyta ott

azért, hogy harcostársaival együtt teljes energiáját a *modern polgári Magyarország megteremtésére* fordítsa. Olyan országról álmodott, amelyben megszűnik az úr-szolga viszony, az emberek jogilag egyenlőek, a merev osztálykorlátok lebomlanak, nem a származás, hanem az egyéni teljesítmény az ember elismerésének mércéje; a versenyképes nemzeti gazdaság, az újonnan létrehozott nemzeti intézmények, a magas szintű műveltség, kultúra és szolidaritás garantálni fogják, hogy Magyarország nem volt, hanem lesz.

A feladat oly nagy, hogy azt lépcsőről lépésre, a fennálló birodalmi berendezkedés fenntartásával, az arisztokrácia vezetésével lehet csak megvalósítani. A forradalom elkerülendő, hisz veszélyes, felbomlasztja a rendet és a démoni erőket hozza felszínre, amelyek több kárt okoznak, mint amennyi hasznot hajtanak. Félelmei nem voltak alaptalanok, hiszen a franciák e téren már bizonyítottak.

Ha Széchenyi *teljesítményét* mérlegre tesszük, akkor külön kell beszélnünk a magánemberről és külön a politikusról.

Magánemberként sokáig várt, hogy szerelmét, a férjes asszonyt az idős férj halála után 1836-ban feleségül vehesse. Mivel szerelme, Seilern Crescence grófnő előző házasságából már 14 gyermeket hozott magával, s az újabban két saját gyermekük – az 1837-ben született Béla, az 1839-ben született Ödön – érte meg a felnőttkort, Széchenyi összesen 16 gyermek jövőjéért volt felelős. Ehhez négy dunántúli uradalmának jövedelme és gr. Zichy Károly gyermekeinek igényelt királyi nevelési segély volt a biztosíték.

Magánemberként tehát Széchenyi *modern európai polgárnak* számított, hiszen – a főúri körökben szokatlan módon – szerelmi házasságot kötött, abban élt haláláig és egy igen népes mozaikcsaládot tartott el.

Apaként hosszú távon nem tudott igazán helyt állni. Amikor 1848. szeptember elején a magyarok és horvátok közti fegyveres konfliktus elkerülhetlenné vált, idegei felmondták a szolgálatot és orvosa segítségével a döblingi Goergen-féle magán elmegyógyintézetbe került, ahol még nagyhatású műveket alkotott mindaddig, míg nem közölték vele, hogy az Ön számára e hely megszűnt azilum lenni. Ekkor, 1860. április 8-án dördültek el azok a bizonyos pisztolylövések. Vagyis mindössze 12 éve volt arra, hogy *teljes értékű apa* legyen. Öngyilkossági hajlamának, tudattalan késztetéseinek engedve, kivonult a politika világából és feleségét

helyezte a családfő szerepébe. Ha van izgalmas *nő-történeti* téma, akkor Seilern Crescence élettörténete az, érdemben az elmúlt évtizedekben mégsem foglalkozott vele senki.

Széchenyi mint gazda, kezdettől fogva gondosan felügyelte gazdaságát, melyet volt nevelője, atyai barátja és bizalmasa, művei írásakor segítője, Liebenberg (1830-tól Lunkányi) János (1775–1853) jószágkormányzó irányított. Döblingi éveiben, amikor jobban lett, újra képes volt gazdasági és családi ügyei intézésére. Felesége ezidőben Bécsben élt, hogy férjét rendszeresen látogathassa.

Térjünk át a *politikusra*: 1825–1848 között minden lehetőséget megragadott menet közben formálódó programja megvalósítására, társadalmi bázisának megteremtésére:

– Az *angol tapasztalatokat* felhasználva igyekezett a mezőgazdaságot, az ipart, bányászatot, közlekedést és kereskedelmet fejleszteni; a Lánchíd (1842–1849), a Várhegy-alagút építése, a dunaitiszai, balatoni gőzhajózás megteremtése, a nagy vízszabályozási munkálatok szervezése, az országos vasúthálózat kiépítésének előkészítése a Pest-Fiume tengelyhez igazodva önmagában is hatalmas munkát igényelt (1848-ig csak az első lépések megtételére volt lehetőség).

– Beszélni kell társadalomátalkító tevékenységről; a nemzeti intézmények (Akadémia, Nemzeti Színház, Ludovika, biztosító társaságok, nemzeti sportversenyek – különösen a lóversenyek – létesítéséről, a társadalmi nyilvánosság fórumainak (kaszinók, olvasótársaságok, jótékony egyletek, tudományos társulatok) országos hálózatának kiépítéséről. A közvélemény formálására az országgyűlés nyilvános üléseit és a sajtó fegyverét egyaránt felhasználta: könyvei, cikkei mozgósító erejük voltak.

A mai ember talán furcsállja, de a *gigászi feladatot* elsősorban magánemberként végezte az aktív társadalmi erők mozgósításával, állami költségvetési támogatásra nem számíthatott. *Hivatalt* a közlekedésfejlesztés érdekében vállalt: 1845-től a Helytartótanács (kormányzat) közlekedési bizottságának elnökeként, 1848-ban a Batthyány-kormány közlekedés- és munkaügyi minisztereként. Ez utóbbi időszakban támogatta a honvédelem megszervezését, a külföldön állomásozó huszárezredek hazatérését, az önkéntes nemzetőri zászlóaljok felállítását. Intézkedése nyomán a Dunán a szerb felkelők ellen indított *Mészáros nevű hadigőzös lett a világ első állami folyami hadigőzöse*.

Balatonfüred az 1780-as évek elejétől 1945-ig sok szálon kapcsolódott a *Széchenyi család* történetéhez. A kezdeményezés itt is az apáé, Széchenyi Ferencé, az arácsi kastély építtetője, a folytatás Széchenyi Istváné, a balatoni gőzhajózás megteremtője, aki Kossuthal együtt tőkés vállalkozásként, részvényes alapon megszervezte a Balatongőzhajózási Társaságot, melynek köszönhetően 1847-ben megindulhatott a rendszeres személy- és áruszállítás. Szimbolikus jelentőségű, hogy a Kisfaludy gőzös 1846-ban Széchenyi születésnapján kezdte meg próbaútját, továbbá az is, hogy két uszálya a Keszthely és Füred nevet viselte.

Széchenyi István utódai sem szakadtak el Füredtől. Fiai 1867-ben részt vettek a Yacht Egylet alapításában és fenntartásában, a vitorlássport népszerűsítésében. A tágabb rokonság tagjai 1945-ig kivették részüket a balatoni sport- és társasági életből.

A reformkori Balatonfüred, mint az ország *elsőrangú fürdőhelye* a gazdasági-politikai elit találkozóhelyeként *országos politikai és kulturális* jelentőségre tett szert. *Állandó színháza* (1831) a regionális összefogás mintapéldánya. A gőzhajózás megteremtése az *első részvényes alapú kapitalista vállalkozás* a Balaton-vidék történetében.

Természetes, hogy a mai Füred sokféle módon és formában tiszteli Széchenyi István tevékenységét és örzi emlékét. A kultusz egyik fontos alkotóeleme a róla elnevezett díj is.

Amikor Széchenyire emlékezünk, arra a *nagy hazafira* emlékezünk, aki szinte emberfeletti *teljesítményre* volt képes a haza és haladás, a polgári Magyarország megalapozása érdekében. Miközben időt, energiát, pénzt nem sajnálva mindenben az élen járt, azt is bebizonyította, mekkora erő van a *nemzeti összefogásban*, összetartozásban. Emléke legyen áldott!

Felhasznált irodalom:

- Ács Anna – Lichtneckert András: *A Széchenyi-Széchenyi család és Balatonfüred. Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadványai, 62. Balatonfüred, 2011.*
- Csorba László: „Magyarország csillaga”: Széchenyi István. 225 éve született a sopronkönyéki kerület '48-as képviselője. Rövid pályakép. Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára, Sopron, 2017.
- Dobszay Tamás (szerk.): „Megint 's megint – szünetlen”. Egy újabb Széchenyi-évforduló termése. Magyar Történelmi Társulat, Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Eötvös Loránd Kutatási Hálózat. Budapest, 2022.
- Fenyő Ervin (szerk.): Széchenyi választása. Széchenyi István és Seilern Crescence levelezése I. 1825–1837. Balassi Kiadó, Budapest, 2001.
- Hudi József: *A balatonfüredi színházak és színészet története (1831–1861). Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadványai, 42. Balatonfüred, 2008.*
- Lichtneckert András: *A balatonfüredi savanyúvíz története az alapítástól az államosításig 1702–1949. Balatonfüred Városért Közalapítvány, Balatonfüred, 2013.*
- Nagy Lenke: Crescence. Gróf Széchenyi Istvánné élete. Budapest, 1942.
- Némethné Rácz Lídia: *Barangolások Balatonfüreden. Utcák, házak, történetek... Balatonfüred Városért Közalapítvány, 83. Balatonfüred, 2019.*
- Spira György: *1848 Széchenyije és Széchenyi 1848-a. Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete, Budapest, 1964.*
- Spira György: *Széchenyi a negyvennyolcas forradalomban. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979.*
- Spira György: *Széchenyiről. Logod Bt., Budapest, 2005.*
- Széchenyi István: *Napló. Szerk. Vizsota Gyula. Gondolat Kiadó, Budapest, 1982.*
- Zákonyi Ferenc: *Balatonfüred. Adalékok Balatonfüred történetéhez a kezdetektől 1945-ig. Veszprém, 1988.*

NÁRAI ZOLTÁN

A HA2KRQ HÍVÓJELŰ, AMATŐR RÁDIÓÁLLOMÁS, BALATONFÜRED, TÖRTÉNETE

Az 1960-as évek vége felé, az 1970-es évek elején bevezették a sorköteles fiatalok részére a honvédelmi előképzést. Ez a Magyar Honvédelmi Szövetség (MHSZ), Veszprémi Rádióklubjánál azt jelentette, hogy a kiadott oktatási anyagok alapján, a tanfolyamra kijelölt sorköteleseket a híradás alapjaira a klub megbízott tagjai oktassák. Engem, balatonfüredi lakosként a balatonfüredi oktatással bíztak meg.

Az oktatandó anyag technikai része: rádiótechnikai ismeretek, forgalmazás, morze kódok megismerése, forgalmi rövidítése megegyeztek a rádióamatőr engedélyek kéréséhez szükséges ismeretekkel. Ennek alapján 10 fő teljesítette az alapfokú (operátori) vizsgát. Sajnos, csak 1 fő kért operátori engedélyt, de ő sem jött a későbbiekben forgalmazni. A tanfolyamok anyagait, nyilvántartásait a tanfolyamok befejeztével bevonták. (Így csak egy üres osztálynapló, rádiókiképzési segédlet és rádiótávírász segédlet maradt meg.)

E tanfolyamokkal párhuzamosan elkezdődött a rádióállomás helyének kialakítása a Zsigmond utca 2. sz. alatti Úttörőházban. Az itt biztosított két helyiség közül az egyik lett az adószoba, a másik egy később kialakítandó műhely vagy raktár részére lett fenntartva. A kialakítást (rácsok az ajtóra, ablakokra) a Balatonfüredi MHSZ vezetősége végeztette el.

Időközben az akkor szokásos vizsgarend szerint veszprémi klubtagként letettem az operátori, majd az A, B, C fokozatú amatőrvizsgákat, aminek alapján kiadták a HA2KRQ hívójellel a fenti QTH-ra (állomáshelyre), engem megnevezve felelős vezetőnek. Az állomás megnevezése MHSZ Rádióklub Veszprém, Balatonfüredi Rövidhullámú Szakosztálya lett.

A működéshez egy IFI adót (10 Watt) és egy ML 400-as vevőt (gyártási száma: 010) kapott az állomás az anyaklubtól. Indulásként a „Rádiótechnika” folyóiratban megjelent leírás alapján elkészítettem a 80 – 15 m-es (3,5 – 21 MegaHerz) sávokban használható antennát. Az első összeköttetés (QSO) 1973. november 11-én jött létre az OK1ASR állomással. Időközben a HA2KSC (Ba-

latonfüzfő) állomáson operátoroskodó Barta Zoltán megkérte az operátori engedélyt a balatonfüredi állomásra. Így már két operátora volt az állomásnak.

Ígéretet kaptunk, ha megfelelő antennát készítünk, akkor a szakosztály kap egy adó-vevő készüléket. Az Úttörőházhoz tartozó telek kis mérete miatt nehéz volt a megfelelő antenna megtalálása, kiválasztása. Ezek után az MHSZ Balatonfüredi Vezetősége és az MHD Hajó- és Darugyár Balatonfüredi Gyáregységének támogatásával (alumínium csövek biztosítása, hegesztések elvégzése) elkészült a két sávós, 80 és 40 m-es amatőrsávra (3,5 – 7 MHz) a vertical trap antenna, a felsőbb sávokra (14 – 28 MHz) pedig egy exponenciális antenna. Az ígéretnek megfelelően a szakosztály kapott egy hazai gyártású TELRAD – 200 típusú (gy.sz. No 043.) készüléket és egy tápegységet (gy.sz. No 044.). Így az engedélyezett amatőr sávokban tudtunk dolgozni.

A „sima” összeköttetések mellett részt vettünk az „éter” versenyeken, gyűjtöttük más országok rádióamatőr szövetségei által kiadott okleveleket (diplomákat) is. A város nyilvános rendezvényein (pl. vitorlabontó) kitelepülve próbáltuk népszerűsíteni az amatőr rádiózást. A helyi iskolák tanulói közül is próbáltunk rádióamatőr tanfolyamokat szervezni, nem sok sikerrel.

Az összeköttetések igazolására eleinte az általános biankó lapokat használtuk, majd a Hajógyár segítségével sikerült saját QSL-lapot nyomtatni. A lapokon a gyár termékeit mutattuk be.

Időközben szóba került az Úttörőház más épületbe költöztetése, ami idővel valóság lett. Az utolsó összeköttetést 1979. május 1-jén naplóztuk az OK3IF állomással. Az antennákat lebontottuk, az készülékeket és egyéb felszereléseket az anyaklubnak visszaadtuk.

Az ezután felkínált helyek és helyiségek alkalmatlanok voltak egy új állomás kialakítására.

Ezen események alatt mindketten megkaptuk az egyéni engedélyünket, Barta Zoltán a HA2ST-t, én a HA2RQ-t. Ezek birtokában a továbbiakban már a lakóhelyünkről rádióztunk.

TÓTH-BENCZE TAMÁS

HAJÓS ÜNNEPEK

Széchenyi István születésnapján, szeptember 21-én emlékeznek meg Balatonfüreden a városhoz kötődő családról. Idén (2024-ben) Hudi József levéltáros-történész tartott emlékező beszédet. De az a rendezvény egyben az aktuális hajózási szezon – nem hivatalos – lezárása is a Balatonon. Ugyan valamivel később tartanak évadzáró vitorlás versenyt is (idén október 26-án), ezt követően megkezdődik a következő idényre való felkészülés. Az alábbi írás ennyiben is kapcsolódik Hudi József beszédéhez.

Az első hajó fogadása

A Balaton hajózásának első megmaradt emlékei szerint már a rómaiak idejében is hajóztak a tavon. Erről tanúskodik a veszprémi Laczkó Dezső Múzeumban őrzött – Nagyvázsönyből előkerült – Neptunus oltárkö, amelyen egy domborműves halászjeleket látható: ezen csónakban álló emberek halászhálót húznak maguk után. Az ekkor a Balatonon használt hajók minden bizonnyal római mintára épültek, mozgatásukra evezőket, és háromszög alakú latin vitorlát használtak. (A Balatonon használt legrégebbi hajótípus viszont a fatörzsből kivájt ún. „bodohajó” vagy „bödönhajó”, amelynek használata jóval a rómaiak előtti időkre nyúlik vissza, és Jankó János kutatásaiból tudható, hogy még 1897-ben is készítettek ilyen hajót.)

A rómaiak utáni korszakból nagyon kevés emlék maradt fenn. Az Árpád-kori balatoni hajózásról tanúskodik a tihanyi apátság címere is, amelynek jobboldali mezőjében egy vitorlás szerepel, mint címerdíszítő elem. A török hódoltság idején a balatoni hajózás jelentősége megnőtt: a déli parti török jelenlét ellensúlyozására a tihanyi és a veszprémi várak naszádos egységeket tartottak fenn a tavon, a hajókat Bécsből hozták, Tihanyban pedig hajóépítő telep is működött. A harccselekmények dacára a XVII. század közepén körülbelül 40–50 hajó szállított utasokat és árut a tavon, amint az Evlija Cselebi feljegyzéseiből tudható.

A török idők után a balatoni hajózás újraindítása Festetics Pál nevéhez köthető. A dúsgazdag főúr 1753-ban, Triesztből és Hollandiából hozatott hajóácsokkal megépíttette a tó első nagyobb vitorlását, a „Christohp” nevű sószállító hajót, ennek befogadó-képessége 12 szekérrakomány volt. Halála után fia, György – ő alapította keszthelyi Georgikont is – alatt fejlődött ki a korábbi fenékpusztai hajójavító ácstelepből az az „arsenál”, amely balatoni hajók egész sorát bocsátotta ki: Juditta, Pali, László, Fecske, Szolgája és az 1797-ben épült Phoenix (Főnix). A Phoenix az 1830-as évekig járta a Balatont.

Jó egy évtizeddel később – miután előtte hosszú évekig hirdette országgyűlési beszédeiben, és műveiben a korszerű közlekedési hálózat kiépítésének halaszthatatlanságát, továbbá Kossuth Lajos is fel-emelte szavát a Pesti Hírlap hasábjain az elmaradottság felszámolásáért – tette közzé Széchenyi István az 1840-es évek derekán „Balatoni gőzhajózás” című röpiratát, amelyben a hajózás megindításának jelentőségével foglalkozva, körvonalazta, hogy milyen előnyökkel járna az a Balaton környékének számára. 1845 végén megalakult Balaton Gőzhajózási Társaság, a következő évben elkészült a hajó is. Az első balatoni gőzhajó, a „Kisfaludy” gőzgépét Trieszten át Angliából hozták, a fém hajótest (csak a felépítmény készült fából) darbjait az óbudai hajógyárban készítették el, majd ezeket Füredre szállítva, helyben építették össze a hajót. 1846. szeptember 21-én ünnepélyesen vízrebocsátották, majd a próbautakat követően a rendszeres gőzhajó-közlekedés is megkezdődött a Balatonon.

Ez utóbbira emlékeznek meg az első hajó fogadásával.

A Kisfaludy gőzhajó szállította 1849 augusztusában Noszlopy Gáspár katonáit a Balaton déli partjáról (Somogyból) Füredre, ahol augusztus 9-én szálltak partra. A hajó – 1869-ben átépítették – 1889-ig járta a Balatont és szállította az utasokat, ebben az évben műszaki állapota miatt végleg kivonták a balatoni hajóközlekedésből, majd később szétbontották a hajótestet. 2013-ban Szegeden megkezdtek – a Balatoni Sétahajózási Kft. sikeres pályázata eredményeként – Európai Unió támogatással mintegy százmillió forintot beruházással az első balatoni gőzhajó feltételezett másának építését. 2014 márciusában érkezett meg túlméretes szállítmányként a Balatonra a KÉSZ csoporthoz tartozó Mahart Tiszayacht Kft. tápéi üzeméből. A hajó – kisebb módosításokkal – másolata annak az 1846-ban készült Kisfaludy gőzösnek, amelyet Széchenyi István avatott fel 1846-ban. 2014 július

végén bocsátották vízre a siófoki kikötőben. A hajó 2015. június 20-án tette meg az első útját a Balatonon „utasokkal”. Az új Kisfaludy hajó séta- és rendezvényhajóként, valamint múzeumhajóként közlekedik a Balatonon. Még 1888-ban új, „Balatontavi Gőzhajózási Részvénytársaság”-ot alakítottak, 1889-ben szolgálatba állt a később Baross névre átkeresztelt Kelén gőzhajó, majd néhány éven belül több új csavargözös (Helka és Kelén) is bővítette a hajóflottát a tavon.

A II. világháborút követő rövid időszaktól eltekintve – amíg a háború végén elsüllyesztett balatoni hajókat helyreállították – a XIX. század közepétől rendszeres hajóközlekedés van a Balatonon.

Széchenyi Istvánnak 1941-ben állítottak szobrot a füredi sétányon, Andrassy Kurta János alkotását. Az 1968-ban elkészült Komp IV-et róla nevezték el (ez jelenleg is üzemel).

A jelenleg rendelkezésre álló információk alapján nem sikerült pontosan megállapítani azt, hogy mikor tartották meg először az első hajó fogadását, és ki mondta ezen az ünnepi beszédet.

Az első hajó indulására – a jelenleg hozzáférhető anyagban – már 1927-ben van híradás.

„A MÁV igazgatóságától vett értesülés szerint a Balatoni Hajózási Részvénytársaság március 1-ével a siófok – tihany – füredi viszonylatban a személy-, podgyász- és darabáru-forgalom lebonyolítását megkezdi. Az első hajó Siófokról az említett napon a Budapest-délivásúti pályaudvarról reggel 9 órakor induló és Siófokra 11 óra 14 perckor érkező gyorsvonathoz csatlakozóan 11 óra 45 perckor indul, 12 óra 40 perckor Tihanyba és 13 órakor Balatonfüredre érkezik. Füredről a hajó 15 óra 15 perckor indul vissza, 15 óra 35 perckor Tihanyba és 16 óra 30 perckor Füredre <sic!> [feltehetően gépelési hiba, inkább Siófokról lehet szó] érkezik, ahol csatlakozik a 16 óra 51 perckor induló balatoni gyorsvonathoz, mely Budapest-délivásút állomásra 19 óra 10 perckor érkezik meg. A többi balatoni viszonylatban a forgalmat fokozatosan fogja a társaság felvenni. Az egyes viszonylatokban meginduló hajójáratokat külön fogja a közönség tudomására hozni a társaság.” = MTI. Napi Hírek. 1927. február 28. [10. kiadás], 1. p.

Egy 1983-as újságcikkben talált utalás alapján, amely „mintegy 3 három évtizedes” hagyományként említi az első hajó fogadását, feltételezhetően az 1950-es évek közepén tarthatták meg első alkalommal. Ugyanis ekkor – 1955-ben – hozták létre a MAHART balatoni üzemigazgatóságát, ugyanakkor már 1954-ben említik először azt, hogy a bala-

tonfüredi közforgalmi hajókikötőben ünnepélyesen fogadták a befutó első hajót.

„**Megindult a Balatonon a hajózás** A téli hónapokban a Balatonon közlekedő hajókat a siófoki öbölben tatarozták. Amikor a hét elején rianás volt a Balatonon, tűnőben volt a jég, a balatoni hajózási vállalatnál úgy tervezték, hogy április 4-én megindulhat a hajóforgalom. A váratlanul enyhe idő azonban napok alatt elolvastotta a jeget és szombaton reggel 6 órakor Balatonfüreden már ünnepélyesen fogadták a Siófokról érkező első hajót, a «Tünde» motorost. A második, délelőtti járattal a Rákosi Mátyás Művek siófoki üdülőjéből mintegy 200 dolgozó – az első idei hajókirándulás résztvevői – indult el Tihany és Balatonfüred megtekintésére. Szombattól kezdve Siófok – Balatonfüred – Tihany – Siófok útvonalon naponta két menetrendszerű hajójárat bonyolítja le a forgalmat. (MTI) = Népszabadság. 1954. március 28., 4. p.

„**Megindult a balatoni hajóforgalom.** A kedvező időjárás lehetővé tette, hogy a tervezett időpont előtt meginduljon a balatoni hajóforgalom. Április 1 helyett március 27-én indult meg a személyhajóközlekedés Siófok és Balatonfüred között, ugyanakkor Szántód és Tihany között megkezdődött a kompözlekedés.” = Bács-Kiskun Megyei Népújság. 1955. március 29., 5. p.

„**MEGINDULT A HAJÓFORGALOM A BALATONON:** A MAHART siófoki kirendeltségének forgalmi dolgozói elhatározták, hogy április 4-ével megindítják a Balatonon az átkelő forgalmat. Az időjárás nem kedvezett sem a karbantartási munkáknak, sem a hajózásnak, hisz még március végén is 25 cm-es jég borította a tavat. Április elsejére azonban felolvadt a jég. A hajósok keményen dolgoztak, hogy elkészüljenek a hajók festésével, és április 3-án 12 óráig útrakész állapotba délihelyezték a személyszállító hajókat. A Komp I, Tihanyi rév, Boglár és Sió motoroshajók elhagyták a kikötőt, s április 4-től már menetrend szerint közlekednek.” = Somogyi Néplap. 1956. április 6., 1. p.

„**Kifutott az első hajó a siófoki kikötőből.** Március 1-én reggel 8 órakor futott ki az első hajó a siófoki kikötőből. Az alig egy óra múlva Balatonfüredre érkező hajót, amely Tihany felé folytatta útját, a megyei tanács idegenforgalmihivatala és a Balatonfüreden üdülő dolgozók, a hagyományokhoz híven, ünnepélyesen, zenével fogadták a fürediparton. A hajójáratok március 1-től kezdve rendszeresen – menetrend szerint – közlekednek a Balatonon. (MTI)” = Népszabadság. 1957. március 2., 5. p.

„**Megindult a hajóforgalom a Balatonon.** Március elsejével a Balatonon megindult a menetrend szerinti hajóforgalom Siófok, Balatonfüred és Tihany között. Az erősen hullámozó vízen elsőként a Füred motorshajó érkezett Balatonfüredre. A parton a megyei idegenforgalmi hivatal, a községi tanács képviselői és az üdülők vendégei fogadták a hajót. A személyzetet az idegenforgalmi hivatal ajándékokkal lepté meg. (MTI)” = Népszabadság. 1958. március 2., 2. p.

„... Birkózik már a nap a jéggel. Várjuk az első

hajót odaátról. Bort nyújt ilyenkor a füredi szokás azoknak, akik először szelik át a jégtől szabadult Balatont.” = Népszava. 1959. február 22., 1. p.

A három legjelentősebb tóparti település (Balatonfüred, Keszthely és Siófok) vezetői a hagyományoknak megfelelően, többnyire húsvét szombatján, esetleg azt megelőzően néhány nappal fogadják a Balatoni Hajózási Zrt. első menetrend szerint érkező hajóját a balatonfüredi kikötőben. (2024-ben erre már csütörtökön, március 28-án sor került.)

Vitorlabontó

1935. június 10-én a Magyar Vitorlás Yacht Szövetség Balatonfüreden rendezte meg először vitorlafelvonó (ma: vitorlabontó) ünnepségét.

Ennek előzménye: 1933. augusztus 20. A KMYC [Királyi Magyar Yacht Club] 50 éves jubileuma. Ennek keretében augusztus 20-án a KMYC füredi klubházának (ma: Vitorlás Étterem) udvarán felavatták a I. világháborúban hősi halált halt vitorlázók emlékművét, egy vöröskő talapzaton betonba ágyazott nagyméretű horgonyt. Ez az 1966-ban felavatott emlékműn látható volt, majd az 1997-ben avatott tábla alatt helyezték el.

„**Vitorlás hősök emlékversenye.**

A Királyi Magyar Yacht Club a múlt évben Balatonfüreden Clubházának udvarán egy emléket állított a háborúban hősi halált halt vitorlázók tiszteletére. Reiner József a HYC tagja avval az indítvánnyal fordult a Yacht Szövetséghez, hogy a szövetség minden évben írjon ki egy versenyt Siófok–Füred-távon, melynek neve >>Vitorlás hősök emlékversenye<<. A versenyben indulhat bármilyen osztályú vagy osztályba nem tartozó hajó, nevezési díj nélkül. E gyorsasági verseny győztese tiszteletdíjat nem kap, ellenben díja az a megtiszteltetés, hogy a verseny lezajlása után a hősök emlékére rendezendő ünnepélyen a vitorlázók nevében ő koszorúzza meg az emlékművet. E szép indítványt a Szövetség elfogadta s már ki is írta ez évre a versenyt, mely augusztus 14-én kerül lefutásra.” = Vízi Sport. 1934. május (3. sz.), 15. oldal

„A vitorlázás hősi halottai emlékére rendezendő versenyre ezúton is felhívjuk a Balaton összes vitorlázóit. Nevezési díj nincsen! Tartsa minden magyar vitorlázó kötelességének, hogy e kegyeletes és hőseink emlékének hódoló versenyen részt vegyen! A start Siófokon. A cél Balatonfüreden. A KMYC klubházban felállított hősi emlékmű megkoszorúzása ünnepélyesen fog megtörténni. A koszorút a győztes kormányos csapatával együtt teszi le. Legyünk ott mindnyájan augusztus 14-én a startnál!” = Vízi Sport. 1934. július (5.sz.), 16. oldal

„**MAGYAR VITORLÁS YACHT SZÖVETSÉG VERSENYE augusztus 14-én Siófok–Füred távon. Vitorlás hősök emlékversenye: I. Flamingo (HYC) korm[ányos]. dr. Ocskay Rezső, II. Rabonban (KMYC) korm. dr. Ugron Gábor, III. Kabala (HYC) korm. dr. Tuss Miklós. Indult még Glória, mely indulás előtt zátonyra futott, a startot elkéste s így versenyen kívül vett részt.**” = Vízi Sport. 1934. szeptember (7. sz.), 8. oldal

„Reggelenként újnői vastag harmat borítja a karcú yachtok fedélzetét – elmentek a gólyák és a fecskék Tihany reggelenként ködbe felejté büszke homlokát és a matrózok fázósan üldögélnek a délelőtti bágyadt napsütésben. Egy-két kitartó vitorlázó szerel csak délelőttönként, előkerültek a gyapjúsálak ... Itt az ősz ... A Füredi sétány sárga levelekkel van tele, a fák csendes könnyhullással búcsúznak a nyártól. Reggelenként szomorúan állapítjuk meg, hogy hiányzik egy-egy jól ismert hajó a bajáról és a téli pihenőbe került ... Itt az ősz ... A „Vízisport” is búcsúzik a nyártól. E hó 9-én ünnepélyes keretek között tartjuk a vitorla lehúzást. Elbúcsúzzunk a Balatontól az új napsütésig, az új nyárig. Kérjük barátainkat, hogy minél nagyobb számban gyülekezzenek Balatonfüreden ez ünnepségre.” = Vízi Sport. 1934. szeptember (7. sz.), 15. oldal

Erről – az 1934. szeptember 8-án és 9-én megtartott verseny és vitorlalehúzó ünnepségről – csak a Vízi Sport által közölt beszámoló áll rendelkezésre.

„Szeptember 8-án és 9-én rendezte lapunk szerkesztősége az első vitorlás versenyt és vitorla lehúzási ünnepségét. ...

9-én 10-kor a „Vízisport” szerkesztősége virágcsokrot tett le a templomba és az összes résztvevővel misén vett részt. Bozmánszky főtitisztelendő gyönyörű és magasszárnyalású beszédben búcsúztatta el a vitorlázókat a Balatontól és tolmácsolta hálánkat a szép nyárért és sok-sok örömért, amit az Isten kegye nekünk adott.

Délelőtt a 22-es yollék. versenyét futották le. Hat yolle indult. Minden versenyző megkapta a pálya pontos rajzát. A versenyt jó szélben a >>Kisangyalom II.<< nyerte az 5hajós pályán. A második dr. Sándor Pál, a harmadik Schimmert Gusztáv lett.

Délután ugyanezen a pályán a tőkesúlyos hajók mérköztek. I dr. Tuss Miklós >>Kabalája<< lett, kormányánál Grofcsik Jánossal, a II. dr. Reményi-Schneller Lajos >>Glóriája<<, vitéz Sebők Sándor vezetésével, III. Kari, Káldv Ferenc vezetésével. Az utolsó a >>Siroccó<< lett. E hajónak, mint az 1934. évben az utolsónak befutott hajónak külön emléklapet adtunk.

A verseny befejeztével rajvitorlázás – majd az ünnepélyes vitorlalehúzás következett.

A felfejlődött hajók vonalában dr. Tüske Jenő búcsúzott el – a szerkesztőség felkérésére – a Balatontól és sokrunkat hálánk és köszönetünkkel együtt – átadta imádott Balatonunknak. Majd utána háromszoros huj-huj-hajrával búcsúztunk el. A feledhetetlenül szép búcsúzás szívünkéből fakadt. Dr. Tüske Jenő a következőket mondotta:

A Vízi Sport szerkesztőségének volt a szép gondolata, hogy a Balaton leghűségesebb szerelmesei, a vitorlázók, vegyünk ünnepélyes búcsút a Balatontól, mielőtt hajóinkat leszerelnénk, és a bevont vitorlák téli álmuk megkezdénék.

Gyönyörű Balaton, szeszélyes és kacér szerelmeseink, köszönjük Néked azt a sok szép és boldog napot, amellyel megörvendeztetél. Sokszor tettél próbára bennünket, vad szenvedélyességgel ragadtál magaddal, de mert hűek vagyunk, hűen örködtél fölöttünk és lágy öleléssel hoztál vissza mindig a biztos kikötőbe.

Akit szeretiünk, annak virággal kedveskedünk. Virágot hoztunk mi is Néked, s amikor ezt a csokrot a vitorlázók nevében most kebledre tűzöm, fogadd el a vallomásunkat: hogy mi Téged soha el nem hagyunk, Hozzád mindig visszatérünk, mert Te edzed meg karjainkat az élet küzdelmeire és Te töltöd be lelkiünket a szépnek örök imádatával!

Gyönyörű Balaton, játékos szerelmeseink, a viziontlátásra!

Estefelé a KMYC clubházában dr. Reményi-Schneller Lajosné volt szíves díjainkat és plakettjeinket kiosztani.

A startversenyért dr. Sándor Pál szerkesztőségünk tiszteletdíját kapta. A yolleverseny győztese Heinrich Tibor, dr. Reményi-Schneller Lajos díját, a tőkesúlyos verseny győztese pedig az Országos Testnevelési Tanács tiszteletdíját kapta. Itt külön ki kell emelnünk az OTT gyönyörű díját és hálás köszönetünket e kiöntető és jóleső adományért.

Dr. Reményi-Schneller Lajos üdvözölte még szerkesztőségünket a versenyek és ünnepek megrendezése kapcsán. Majd pedig nevében a vitorlázás hősi halottainak emlékművét koszorúzta meg az összes jelen lévők részvételével.

E kegyeletes aktussal ünnepeink befejeződtek. Elbúcsúztunk a Balatontól, könnyes szemmel és gyönyörű emlékekkel – a viziontlátásra! = A „Vízisport” őszi versenye. Vízi Sport. 1934. október (8. sz.), 1. és 2. oldal

A korabeli sajtóban a Balaton (a Balatoni Szövetség folyóirata) – az 1934. és 1935. évi számai nem tartalmaznak az rendezvényre vonatkozóan információt. A Balatoni Kurír: Az 1935. évi első rendezvényről ugyan írt, de inkább azt hangsúlyozta ki, hogy erről élőben közvetített a rádió.

A Balatonfüred hetilap: Az 1935. évi első rendezvényről ugyan írt, de inkább azt hangsúlyozta ki, hogy erről élőben közvetített a rádió.

„Vitorla felhúzó ünnepek Balatonfüreden.

A MVYSz [Magyar Vitorlás Yacht Szövetség] a hivatalos vitorlásévad megkezdését és befejezését – igen helyesen – ezentúl ünnepélyes formák között tartja meg. Már az 1934. év őszén a Vízisport rendezésében megtartott vitorlalehúzási ünnepélynek is nagy sikere volt, de a mostani pütködsdi ünnepek előreláthatóan igen nagy érdeklődés mellett messze túlhaladják a szokásos ilyenszerű ünnepeket.

Az ünnepek – vagyis a vitorlás versenyszezon megnyitása – június hó 9-én és 10-én lesznek Balatonfüreden.

Bár a szép tavasz már húsvétkor vízrebocsátotta lelkes vitorlázóink nagy részét, mégis a pütködsdi ünnepek nyitják meg a vitorláséletet a Balatonon.

Az ünnepeken részt vesznek a Szövetség, a társaságok képviselői teljes számban és a vitorlásélet minden számottevő tagja. Külön meghívók nem lesznek. A Szövetség örömmel hív meg minden érdeklődőt e sorokon keresztül.

Pütkösd vasárnapján délelőtt és délután az olimpiai keret selejtező futamait bonyolítják le. E napon gyülekeznek a vitorlássport hívei Balatonfüreden, hogy a tulajdonképpeni ünnepeken, június hó 10-én teljes számban részt vegyenek.

A pütkösd hétfői ünnepeket a magyar rádió is közvetíti Ilovsky János vezetése alatt.

Az ünnepi nap programja: 10 órakor Szentmise a Balatonfüredi kápolnában. Szentbeszédet mond és a vitorlázókra áldást oszt dr. Bozmánszky Gyárfás balatonfüredi plébános. 12 órakor gyülekezés a KMYC székházában. 12 óra 30 perckor Reményi-Schneller Lajos orsz[ág]. gy[ülési]. képviselő a magyar vitorlá-

zók nevében megkoszorúzza a vitorlázó hősi halottak emlékművét. 12 óra 40 perckor az olimpiai gollék ünnepélyes vízrebocsátása. 12 óra 16 perckor vitéz Karándy Imre az olimpiai kerettől kiveszi a fogadalmat. 1 órakor Benacsek Jenő, vitéz Sebők Sándor, Groszcsik János, Izsák Tibor intervjúja a rádióba. 1 óra 15 perckor dr. Tüske Jenő a magyar vitorlázók nevében üdvözlí a Balatont. 1 óra 20 perckor: Szereleési verseny a „Vízisport“ tiszteletdíjáért. Vitorlás díszfelvonulás.

Délután dinghy-verseny.

Ezúton ismételten kérjük a Balaton barátait és sportunk híveit, hogy minél nagyobb számban jelenjenek meg e szép és kegyeletes ünnepségeken.” = Vízisport. 1935. június (6. sz.), 5. oldal

„Vitorlás ünnepségek Balatonfüreden

Ragyogó napsütés, lágyan simogató hullámok fogadták a Balaton szerelmeseit a pünkösdi ünnepekre. Tele volt a Balaton partjain minden hotel, minden penzió – Kenesétől Keszthelyig –, talán még sohasem volt ennyi vendég, ilyen sok autó a Balatonon ilyen korai szezonban. Hála Isten, felfedezték a Balatont. Divat lett.

A Balaton pedig, mint igazi, kacér asszonyhoz illik, ragyogott, játszott, enyelgett udvarlóival és minden szépségét bőven szórta imádói elé.

Gyönyörű volt a Balaton a pünkösdi ünnepek alatt.

Mindenki udvarolt is neki a maga módján.

A legszebben, a legstílusosabban, a Balaton legősbibb, legrégebb s így talán jogokat formáló gavallérajai: a vitorlázók fejezték ki hódolatukat.

Pünkösöd hétfőjén rendezte a Magyar Vitorlás Yacht Szövetség aktív s lelkes vezetősége az első ilyeszerű, igazán nagyon sikerült, felejthetetlenül szép ünnepségét, a vitorlásszezon megkezdését jelentő >>vitorla felhúzást<<.

Már pünkösöd vasárnapján nagy élénkség, víg kacaj töltötte be a balatonfüredi, egyébként csendes sétányokat. A vén nyárfák csodálkozva néztek, mi történt, – a furcsa, jeges, fagyos tavasz megzavarta békés életüket, – s hinni sem tudtak már, hogy itt a pompás, ragyogó nyár. De a Balaton fehér hajói felsorakoztak a kikötőben. A fehér vitorlák lágyan hajoltak a szélben a víz felé s a parton, fehérruhás, napsütötte arcú fiatalok, vidáman kacagott. Itt a nyár. S a fák boldogan bólongattak hozzá a vidám szélben: igen, itt a nyár... Hála Isten, itt a nyár!

De hétfőn teljesedett be igazán a csoda.

A kora délelőtti órákban Bozmánszky Gyárfás, a füredi lelkek kedves pásztorja, a híres telepi kápolnában, a szentmise kereteiben, mély lélekbe ható sza-

vakkal osztott áldást a vitorlássport híveire. Meghatva állt a Magyar Vitorlás Yacht Szövetséghez tartozó gárda az oltár két oldalán s könnycsillogás kísérte a lelkek útját.

Ezalatt a parton szorgalmas kezek díszítették fel az ünnepségekre a Királyi Magyar Yacht Club patinás clubházát. Megjelentek a rádió közvetítéséhez szükséges alkatrészekkel a szerelők is s nemsokára a templomból bevonuló hölgyek és urak tábora is.

A vitorlásversenyek start ágyúja büszkén dörögte az ég felé, hogy az ünnepségek megkezdődnek ...

A Királyi Magyar Yacht Club virágos kertjében, nyíló rózsák között van felállítva a világháborúban hősi halált halt vitorlázók emlékműve. Vörös kőbe van beágyazva egy hatalmas, kicsorbult horgony, amely azt hirdeti, hogy ha a vashorgony egy ága le is törött, ha csorba is, de a remény megmaradt s a felátadás bekövetkezik... E körül a szép emlékmű körül gyülekeztek a vitorlássport hívei, – a clubok képviselői, – hogy kegyelettel áldozzanak a hősök emlékének. Dr. Reményi-Schneller Lajos országgyűlési képviselő tartott itt nagyhatású beszédet s helyezte el a Szövetség koszorúját.

A lobogódíszbe öltözött clubház előtt 5 sorba, le-horgonyozva, katonás fegyelemben álltak a Balaton szebbnél-szebb yachtjai – kis yolléi – a legnagyobbtól a legkisebbik. A clubház terraszán előkelő, elegáns közönség helyezkedett el s a lelkes rendezőgárda.

Az ünnepséget Ilovszky János és Pluhár István konferálták be a rádió közönségének, igen nagy sikerrel s nagy hozzáértéssel. Érdekes intervjút <sic!> hallhatott az érdeklődő a vitorlássportról és a Balatonról. Elsőnek vitéz Sebők Sándor, aki az ünnepségeket is rendezte, nyilatkozott az olimpiai előkészületekről, majd Izsák Tibor szövetségi kapitány és Groszcsik János, a „Kékszalag verseny“ 1934. évi rendezője adott tájékoztatást és Benacsek Jenő, a legjobb magyar hajótervező számolt be a vitorlássportról.

A legnagyobb érdeklődést Heinrich Tiborné intervjúja váltotta ki, aki a hölgyek vitorlázó kilátásairól beszélt.

Üde gyermek hangján, a 8 éves Brázay Lacika keltette fel a világ elemistáinak irigységét, mert ő már matróz, – s fenyegetett mindenkit, hogy ő nagy versenyző akar lenni s mindenkit legyőzni.

Az olimpiászra kerülő magyar vitorlázóknak is nagy napja volt a hétfő. A tréningre készült 3 darab olimpia-yollét itt adták át a rendeltetésének és keresztelték meg az ősi szokás szerint, leöntve pezsgővel. Reményi-Schneller Lajosné, Peremartoni Nagy Sándorné és Jordán Richardné voltak a keresztanyák, Reményi-Schneller Lajos pedig az ünnepi szónok.

A feszes vigyázbaálló<sic!> olimpiai kerethez tartozó versenyzőkhöz vitéz Kalándy Imre altábornagy tartott lelkes beszédet, amelyben a világháború vitéz katonája hazaszeretetre, fegyelemre és munkára buzdította az olimpikonokat, akik átszellemült arccal tették le az olimpiai fogadalma.

Most következett az ünnepség legmeghatóbb, legkedvesebb s romantikus pillanata: Tüske Jenő nagy virágcsokorral a kezében üdvözölte a Balatont s hűséges, szerelmes módjára, virágot adott át neki ... A nap ragyogott, a Balaton tündökölt s a felvonult 40 vitorlás yacht fedélzetén tartózkodó összes torokból felhangzott az égis a háromszoros >>Huj-huj-hajrá!<<. Ez volt ám a csatakiáltás! Ilyent még sohasem hallottak a balatonfüredi vén nyárfák. Bele-rengett az ég is és a délelőtti teljes szélcsend helyett friss keleti szél támadt, amelyben a díszfelvonulás megkezdődött.

A háromszoros csatakiáltásra egyszerre repült fel a 40 yacht vitorlája. Felejthetetlen kép ... A fehér vitorlák a magas árbocokon egyszerre kúsztak felfelé, egyszerre köszöntve a világ legszebb sportját, – amelyben minden szépség együtt van: a napsugár, a víz, a szél, a béke, vagy ha kell, a harc – a vitorlázást!

A büszke yachtok karcsú teste megdőlt a vitorlák nyomása alatt s a szabályos sorba fejlődött vitorlások megindultak, hogy jelezzék a vitorlásszezon megkezdését. A vezérhajó a magyar színeket 1928-ban, Amszterdamban lobogató >>Hungária<< volt, fedélzetén a vitorlás szövetség tisztikarával. Utána a legnépszerűbb, közismert, gyönyörű cirkáló, a >>Glória<< következett, kormányánál Reményi-Schneller Lajos, utasként pedig a felesége. Harmadiknak Berzsenyi Zoltán a >>Nemere<<-vel követke-

zett. E 2 hajó van a legjobban felszerelve. A >>Gloria<< s a >>Nemere<< 2–2 ember és 1–1 matróz részére teljes kényelmet nyújt. Hónapokra is elszállásolhatja magát rajtuk az ember. Jó ágyak, villanyvilágítás, mosdó, konyha, rádió stb. tartozik a felszereléshez, sőt még fürdőszoba is – a Balatont érte alatta. 4-ik a >>Meteor<< Hankóczy Jenő yachtja. 5-ik a >>Peggy<< Tüske Jenővel a kormányánál, utasként a feleségével. 6-ik az >>Emese<< Schuller István és feleségével. 7-ik a >>Hunnia<< Kutassy János és feleségével. 8-ik a >>Lucifer<< Krayer Dulival. 9-ik a >>Sirokkó<< G[r]ofcsik Jánossal. 10-ik a téglaszűnű vitorlájú >>Csobogó<< Ilovsky Jánossal. De nincs hely mind a 40 yachtot felsorolni. Ott volt mindenki, aki önzetlenül szereti a Balatont s a lábán tudott állni, illetve a hajóján ülni. Keszthelyről, Keneséről és a közbeeső helyekről eljöttek erre az ünnepségre a Balaton fehérlelkű szerelmesei, hogy meghajoljanak előtte, hogy köszöntsék ...

A Balaton pedig mosolygott – a kék ég nézte magát benne – akik pedig ott voltak, megesküdt[te]k, hogy nincs szebb víz a Balatonnál és nincs szebb sport a vitorlázásnál. (S)” = Vízi Sport. 1935. július (8.sz.), 1. oldal

1954-ben a rendezvénnyel – egész pontosan: az OTSB évadnyitó versenye – egyidőben történt a Pajtás hajó balesete a balatonfüredi kikötőben. Ehhez kapcsolódóan a Balatonfüredi Napló 2024/5. számában megjelent cikkben, Schömer Ervin visszaemlékezésében megnevezett vitorlást is – O M23 – magába foglaló digitális fotóval a Helytörténeti. Gyűjtemény nemrégiben gazdagodott. Ez a fotó egy 8 db-os sorozat része, melyet Bodó László, egykoron a Péterhegyi úton lakó édesapja készített az emlékezetes napon. Az eredeti képek az adományozó tulajdonában maradtak.

Kék Szalag / Kékszalag

1934-ben, a Hungária Yacht Club által megrendezett első Kékszalagnak az volt a célkitűzése, hogy a Magyar Vitorlás Yacht Szövetséghez tartozó hajók számára olyan Balaton-kerülő gyorsasági versenyt indítsanak, amelyen osztályra és nagyságra való tekintet nélkül bárki részt vehet.

A teljesen nyílt bajnokság szabályai a későbbiek folyamán változtak, a negyedik alkalommal megrendezett Kékszalagon már nem indulhattak a 22-es versenyjollék, amelyek korábban a legsikeresebb hajók voltak.

A hajóosztály letiltása után később egy másik kategória is kikerült a versenykörből, a hatvanashetvenes évek sikerhajója, a csillaghajó.

Az eredeti versenyszabályzat szerint a Kékszalagon 2010-ig csak egytestű, tókesúlyos, 25 négyzetméter és annál nagyobb orr- és nagyvitorla összefelületű (alapvitorlázatú) hajók indulhattak. Ez a szabályzat némileg módosult: a tókerülő bajnokságon 2010-től már többtestű hajók is indulhatnak.

A Kékszalag egy, a hagyományos balatoni vitorlásoknak kiírt tradicionális verseny volt. 2012-ben egy katamaránnal tudták megdönteni a Nemere II 57 éves – igaz kétségesnek tekinthető – rekordját. Ma már nem a klasszikus vitorlás hajók versenye, hanem high-tech csodákat felvonultató közel egyhetes fesztivál. Olyan ez, mintha a veterán autókat együtt versenyeztetnék a Forma 1-es autókkal.

Az egykori benzinkút napjainkban

(Káldy Mária felvételei)

Káldy Ferenc háza az 1970-es években és napjainkban

(Káldy Ferenc és Káldy Mária felvétele)

To radio.....				
Date	GMT	RST	MHz	Mode
197				

HA2KRQ
EUROPE - HUNGARY
ARRL ZONE 15

QTH: H-8230 Balatonfüred
Zsigmond u. 2.

Remarks

Mni best dx es
vy 73. op

HUNGARIAN SHIPYARDS AND CRANE FACTORY
FACTORY BALATONFÜRED
H-8232 Balatonfüred P.O. Box 11.

Built' Sailing vesseis
Tugboats, icebreakers
barges etc. for river

length x Beam x Draught
Sails

5,48 x 2,13 x 1,00 ~ 16m ²	7,45 x 2,30 x 1,20 ~ 25m ²	9,45 x 3,00 x 1,60 ~ 36m ²
---------------------------------------	---------------------------------------	---------------------------------------

from HA2KRQ to

A Balatonfüredi Hajógyár segítségével készített saját QSL-lap

A Zsigmond utcai épület az 1970-es években, illetve 2005-ben

Fotók: Káldy Ferenc és TBT